

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Κατεύθυνση: Ποινικό Δίκαιο και Θεωρία του Δικαίου

Διπλωματική εργασία

*«Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες
μέσω Διαδικτύου»*

Πούλου Κρυσταλένια – Σωτηρία

Τριμελής Επιτροπή: 1.-Αντώνιος Χάνος, αναπληρωτής καθηγητής (επιβλέπων)
2.-Ιωάννης Στράγγας, καθηγητής
3.- Χαράλαμπος Παπαχαραλάμπους

Αθήνα

Ιανουάριος 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A.1. Ορισμός της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες	1
A.2. Τα στάδια της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	5
A.3. Οι συνέπειες της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα.....	7
A.4. Το νομοθετικό πλαίσιο.	
A.4.i. Διεθνές και κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο.....	9
A.4.ii. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο.....	11
A.5. Ο νόμος 3691/2008 για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.	
A.5.1.i. Το κείμενο της διάταξης του άρθρου 2.....	13
A.5.1.ii. Η αντικειμενική υπόσταση.....	14
A.5.1.iii. Η υποκειμενική υπόσταση.....	16
A.5.1.iv. Η προερχόμενη από εγκληματική δραστηριότητα περιουσία.....	17
A.5.2.i. Το κείμενο της διάταξης του άρθρου 3.....	19
A.5.2.ii. Η προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα.....	21
A.5.3. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό.....	22
A.5.4. Ο νόμος 3691/2008 και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα μέσω Διαδικτύου.....	26
B. Το διαδικτυακό έγκλημα.	
B.i. Το διαδίκτυο στην Ελλάδα.....	27
B.ii. Η έννοια του εγκλήματος στο Διαδίκτυο.....	29
B.iii. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του εγκλήματος στο Διαδίκτυο.....	30
B.1. Ειδικότερα στοιχεία του διαδικτυακού εγκλήματος.	
B.1.i. Η ποινική ευθύνη των παροχών.....	31
B.2.ii. Ο τόπος τέλεσης του διαδικτυακού εγκλήματος.....	34
B.1.iii. Η νομική έννοια της ασφάλειας στο Διαδίκτυο.....	36
B.1.iv. Η αποτελεσματικότητα μιας μονομερούς ρυθμίσεως στο Διαδίκτυο.....	37

Γ.1. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω «ανώνυμου» ηλεκτρονικού χρήματος.	
Γ.1.i. Ορισμός του ηλεκτρονικού χρήματος.....	39
Γ.1.ii. Τα πλεονεκτήματα της χρήσης του ηλεκτρονικού χρήματος για τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων.....	42
Γ.1.iii. Η διαδικασία νομιμοποίησης των παράνομων εσόδων.....	43
Γ.2. Η χρήση του ηλεκτρονικού χρυσού ως ένα εναλλακτικό πρόσφορο μέσο για την διαδικασία ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.....	47
Γ.3. Το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και στην ανωνυμία.....	49
Γ.4.Τρόποι προστασία των τραπεζικών συναλλαγών μέσω διαδικτύου από το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.....	51
Γ.5. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω του ηλεκτρονικού τζόγου.	55
Δ. Επίλογος.....	58

A.1. Ορισμός της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Ο όρος «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος», ο οποίος θεωρείται ότι έχει τις ρίζες του στην πρακτική των Αμερικάνων «διϋλιστών» και διανομέων αλκοόλ, των λεγόμενων «mobster», που κατά την περίοδο της απαγόρευσης του αλκοόλ στις Η.Π.Α., νομιμοποιούσαν το βρώμικο χρήμα τους, με το να αγοράζουν και να εκμεταλλεύονται πλυντήρια (blanchisseries),¹ πρωτοχρησιμοποιήθηκε στην επιστήμη και την καθημερινή γλώσσα κατά τη διερεύνηση της υπόθεσης Watergate στις Η.Π.Α. κατά το μέσο της δεκαετίας του '70. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 η διαδικασία του «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος» ήταν σχετικά απλή καθώς αρκούσε να σταλούν τα παράνομα έσοδα σε χώρες όπου οι τράπεζες τηρούσαν απόρρητες όλες τις τραπεζικές συναλλαγές τους, όπως π.χ. η Ελβετία, η οποία εθεωρείτο ένα από τα ιδανικά μέρη για απόκρυψη παράνομων εσόδων.² Τα εν λόγω χρήματα μεταφέρονταν πάλι εύκολα στον τόπο καταγωγής τους και παρουσιάζονταν στην κυκλοφορία ως «νόμιμα» και «καθαρά», δίχως να μπορεί να αποκαλυφθεί η πραγματική πηγή από την οποία προέρχονταν.³ Σε αυτή την περίοδο εμφανίζεται στην Αμερική το πρώτο σχετικό νομοθέτημα, ήτοι το 1986, ενώ στην Ευρώπη την ίδια περίπου χρονική περίοδο αναπτύσσεται αντίστοιχο θεσμικό σύστημα καταστολής.⁴

¹ Βουτσάς Ν. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος – Ισχύουσες ρυθμίσεις και διαγραφόμενες προοπτικές σε επίπεδο Αντεγκληματικής πολιτικής, Ποινικός Λόγος 2005, σελ 1467.

² Mumford Enid, “Dangerous decisions, problem solving in tomorrow’s world”, Springer US, 2007, σελ. 185.

³ Mumford Enid, ό.π.

⁴ Παρασκευόπουλος Ν., Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και ανθρώπινα δικαιώματα, Πρακτικά του 4^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων με θέμα «Καθαρή ή ελεύθερη κοινωνία;» Θεσσαλονίκη 2006, σελ 39.

Το φαινόμενο όμως της προστασίας «μη νόμιμου» πλούτου από την «μη ηθελημένη» προσοχή της κρατικής εξουσίας, έχει μακρόχρονη ιστορία. Στο βιβλίο του «Lords of the Rim», ο ιστορικός Sterling Seagrave περιγράφει πως, σχεδόν 3.000 χρόνια πριν, οι έμποροι στην Κίνα έκρυβαν τον πλούτο τους από φόβο μήπως οι κυβερνώντες έπαιρναν τα κέρδη και τα εν γένει περιουσιακά τους στοιχεία, που προέρχονταν από το εμπόριο.⁵ Οι τεχνικές που περιγράφει, το να μεταφέρει κάποιος μη νόμιμα αποκομισθέντα χρήματα εκτός της δικαιοδοσίας του κράτους του, ούτως ώστε να τα επενδύσει στις εμπορικές του δραστηριότητες, με άλλα λόγια να «εκπατρίσει» χρηματικά ποσά και να τα αποσυνδέσει από την πηγή δημιουργίας τους, χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα, από τους δράστες της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα.⁶ Το ως άνω φαινόμενο απαντάται και κατά τη διάρκεια των μεσαιωνικών χρόνων, όταν η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία καταδίκασε την τοκογλυφία ή άλλως τον δανεισμό χρημάτων με τόκο, και κεφαλαιούχοι δανειστές επινόησαν μεθόδους ούτως ώστε να καταστρατηγούν αυτήν την απαγόρευση και να νομιμοποιούν τα παρανόμως εισκομισθέντα κέρδη τους.⁷

Το αντικοινωνικό φαινόμενο του «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος» (money laundering) άρχισε να αντιμετωπίζεται οργανωμένα από τη διεθνή κοινότητα, από τα μέσα της δεκαετίας του '80, εποχή που ξεκίνησε η σχετικοποίηση της έννοιας των διεθνών συνόρων και η έναρξη της «παγκοσμιοποίησης με όλες της τις παραμέτρους». Απαντάται μεγάλος αριθμός ορισμών του φαινομένου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, το κοινό σημείο όλων αυτών των ορισμών είναι ο σκοπός των δραστών, δηλαδή η πρόθεσή τους να μεταμφιέσουν τα έσοδα που αποκόμισαν από

⁵ Nigel Morris – Cotterill, Money Laundering, Global Policy Forum, May/June 2001, σελ. 1.

⁶ Nigel Morris – Cotterill, ό.π.

⁷ Jade Antonio, “Money Laundering”, chapter 1.

κάποια εγκληματική δραστηριότητα και να κάνουν αυτά να φαίνονται ως αποκτηθέντα με νόμιμο τρόπο.⁸

Ως νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες περιγράφεται η διαδικασία μέσω της οποίας αποκρύπτεται η ύπαρξη, ή παράνομη πηγή ή η παράνομη χρήση εσόδων, τα οποία στη συνέχεια μεταμφιέζονται με τέτοιο τρόπο ώστε η προέλευση τους να είναι δύσκολα ανιχνεύσιμη. Ο όρος «νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες (εγκληματικές) δραστηριότητες», αυτός καθ'αυτός, περιλαμβάνει κατ' αρχήν μόνο τη νομιμοποίηση εσόδων προερχόμενων από τη διακίνηση ναρκωτικών και ψυχότροπων ουσιών, καθώς και από τη διάπραξη άλλων σοβαρών ποινικών αδικημάτων, μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένων όλων εκείνων των ενεργειών και διαδικασιών, των πράξεων ή παραλείψεων, με τις οποίες μεταβάλλεται η ταυτότητα του παράνομα αποκτηθέντος χρήματος, ώστε να φαίνεται ότι αποκτήθηκε από νόμιμη πηγή με την ακούσια ή εκούσια συνεργασία ή μεσολάβηση κυρίως των τραπεζών – λόγω της ευρύτατης ποικιλίας των προσφερόμενων υπηρεσιών – ή άλλων χρηματοπιστωτικών φορέων (όπως λόγου χάρη χρηματιστηριακές, επενδυτικές και ασφαλιστικές εταιρείες, οίκοι δημοπρασιών κ.λ.π.).⁹ Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων που ξεπλένονται, σε ποσοστό περίπου 40%, προέρχονται από τη διακίνηση ναρκωτικών, ενώ σε μικρότερο ποσοστό τα παράνομα έσοδα που νομιμοποιούνται προκύπτουν από εμπόριο όπλων (20%), από αμιγώς οικονομικά εγκλήματα (15%), ήτοι οικονομικές απάτες σχετικές με επενδύσεις,

⁸ Report of the Auditor General of Canada, April 2003, “Canada’s strategy to combat money laundering”, chapter 3.

⁹ Κατσιος Στ., «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 27 επ.

επιχορηγήσεις κλπ, από εμπόριο ανθρώπων (10%) και τέλος από ληστείες και απαγωγές (15%).¹⁰

Στο πλαίσιο αυτό, της παγκόσμιας χωρίς σύνορα, σύγχρονης οικονομίας, το «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» άρχισε σταδιακά να λαμβάνει τεράστιες διαστάσεις. Ενδεικτικά, το μέγεθος του προβλήματος αυτού μπορεί να το αντιληφθεί κανείς, από μια δήλωση των εκπροσώπων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, το 1996, σύμφωνα με την οποία το συνολικό μέγεθος του «ξεπλύματος» στον κόσμο εκτιμάται, κάπου μεταξύ δύο και πέντε τοις εκατό (2% - 5%) του παγκόσμιου ακαθάριστου προϊόντος.¹¹ Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι σε μία παγκόσμια βάση το 2006, εκτιμάται ότι «ξεπλύθηκαν» περίπου 910 δισεκατομμύρια δολάρια που προέρχονταν αποκλειστικά από το εμπόριο ναρκωτικών, ενώ το συνολικό μέγεθος των χρημάτων που «ξεπλύθηκαν» την ίδια χρονιά ανήλθε στο ιλιγγιώδες ποσό των 1.700 δισεκατομμυρίων δολαρίων, σε αντίθεση με το 2001 όπου το ποσό αυτό έφτανε μόλις τα 800 δισεκατομμύρια δολάρια.¹² Ενόψει των μεγάλων αυτών ποσοστών παρατηρείται μέχρι σήμερα αντίστοιχη κινητοποίηση της διεθνούς κοινότητας προς την κατεύθυνση της θέσπισης ολοένα και αυστηρότερων νόμων με σκοπό να επιτευχθεί, αφενός η μείωση της συχνότητας εμφάνισης της εν λόγω εγκληματικής συμπεριφοράς, αφετέρου η μέγιστη δυνατή καταστολή της.

¹⁰ Friedrich Schneider, “Money Laundering: some preliminary empirical findings”, Conference “Tackling Money Laundering”, σελ. 23.

¹¹ [Http://faft – gafi.org](http://faft-gafi.org).

¹² Friedrich Schneider, ό.π. σελ. 20

Α.2. Τα στάδια της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Ως «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» ή «νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», όπως ήδη προελέχθη, περιγράφεται η διαδικασία με την οποία αποκρύπτεται η ύπαρξη, η παράνομη προέλευση ή η παράνομη αξιοποίηση εσόδων, τα οποία εν συνεχεία μεταμφιέζονται έτσι ώστε να φαίνεται ότι προέρχονται από νόμιμη πηγή.¹³

Η διαδικασία του «ξεπλύματος» διεθνώς ακολουθεί τα εξής τρία βασικά στάδια:

α) εκείνο της λεγόμενης «τοποθέτησης» (placement), στο οποίο ο δράστης τοποθετεί – καταθέτει τα χρήματα που προέρχονται από παράνομη δραστηριότητα κατά κύριο λόγο σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Αυτό επιτυγχάνεται με διάφορες τεχνικές όπως για παράδειγμα το «σπάσιμο» ενός μεγάλου ποσού σε μικρά ποσά, κάτω από το όριο του οποίου τα πιστωτικά ιδρύματα δεν ελέγχουν την ταυτότητα του καταθέτη.¹⁴

β) στο δεύτερο στάδιο ακολουθεί η λεγόμενη «στρωματοποίηση» ή «διαστρωμάτωση – συσώρευση» (layering). Στο στάδιο αυτό γίνεται διαχωρισμός των εσόδων από την πηγή τους και δημιουργείται ένα πλέγμα οικονομικών συναλλαγών με σκοπό να καλύψει τα ίχνη των εγγράφων και να εξασφαλίσει την ανωνυμία. Προς τον σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται πιστωτικά ιδρύματα που εδρεύουν σε παράκτια τραπεζικά κέντρα από όπου μεταφέρονται λογιστικά τα έσοδα σε περίπλοκα δίκτυα τραπεζικών λογαριασμών, των οποίων οι δικαιούχοι εμφανίζονται παράκτιες εταιρείες. Τα διάφορα επαγγελματικά απόρρητα αξιοποιούνται προς την κατεύθυνση της συγκάλυψης των ιχνών των οικονομικών

¹³ Διονυσόπουλος Α., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, σε Κουράκης Ν. & Ζιούβας Δ., Οικονομικά εγκλήματα II, 2007, σελ. 276, [Http://faft – gafi.org](http://faft-gafi.org).

¹⁴ Διονυσόπουλος Α., ό.π.

συναλλαγών.¹⁵ Αποκλειστικός σκοπός του δράστη είναι να απομακρύνει τα ίχνη των κεφαλαίων από την αρχική τους προέλευση, ούτως ώστε κατ' αποτέλεσμα να μεταμφιέσει τις αληθείς πηγές των κεφαλαίων εμποδίζοντας τελικά των εντοπισμό τους από τα ελεγκτικά όργανα του φορέα στον οποίο επενδύθηκαν.¹⁶ Το διαδίκτυο και οι παράκτιες (off-shore) τράπεζες παρέχουν ένα ιδανικό περιβάλλον για αυτό το στάδιο του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, αφού καθίσταται σχεδόν αδύνατο να βρεθούν ίχνη μέσα σε ένα κυκλώνα ανεξάρτητων οικονομικών οντοτήτων, λαμβανομένων παράλληλα υπόψη των νόμων απόλυτης εχεμύθειας και μυστικότητας που τηρούν οι τράπεζες σε κάποιες χώρες.¹⁷

γ) στο τρίτο και τελικό στάδιο της λεγόμενης «ενσωμάτωσης» ή «ολοκλήρωσης» (integration) ο δράστης επανατοποθετεί τα κεφάλαια σε κλάδους νόμιμης οικονομικής δραστηριότητας όπως λ.χ. σε αγορά ακινήτων, σε επιχειρηματικές / εμπορικές δραστηριότητες, σε αγορά πολυτελών αγαθών, κ.λ.π. ούτως ώστε τα εν λόγω κεφάλαια να επιστρέφουν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ως καθ'όλα νόμιμα κεφάλαια.¹⁸

Στην πράξη ορισμένοι συνήθεις τρόποι που χρησιμοποιούνται για το «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» είναι οι εξής: συναλλαγές σε μετρητά, τήρηση τραπεζικών λογαριασμών με αναληθή στοιχεία δικαιούχου καθώς και χρηματομερίδων, αγορά τίτλων αξιών μεγάλου ύψους, δραστηριότητες σε φορολογικούς παραδείσους, συνεργασία με τραπεζικούς υπαλλήλους και ξέπλυμα της χορήγησης δανείων.¹⁹

¹⁵ Διονυσόπουλος Α., ό.π.

¹⁶ Ναμίας Ο. Χρηματοπιστωτικό σύστημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, σε Κουράκης Ν. & Ζιούβας Δ., Οικονομικά εγκλήματα II, 2007, σελ. 242

¹⁷ U.S. Chamber of commerce, "Money laundering", 2008.

¹⁸ Ναμίας Ο. ό.π.

¹⁹ Χλούπης Γ. Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, περιγραφή του φαινομένου και τρόποι αντιμετώπισης, Ποινική Δικαιοσύνη 2000, σελ 370.

Κοινά χαρακτηριστικά όλων των ανωτέρω τεχνικών είναι ότι οι δράστες εκμεταλλεύονται νόμιμους θεσμούς της οικονομίας ή εθιμικά καθιερωμένες διαδικασίες και ότι δρουν σε πολλά κράτη.²⁰

A.3. Οι συνέπειες της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα.

Κατ'αρχήν το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα δίνει νέα και καθοριστική οικονομική ώθηση στους δράστες της παράνομης δραστηριότητας καθώς αυτοί δύνανται να επεκτείνουν τις εν γένει εγκληματικές τους εργασίες, όπως λ.χ. εμπόριο ναρκωτικών, όπλων, ανθρώπων, εις βάρος των έννομων αγαθών της ασφάλειας, της κοινωνικής ειρήνης και της οικονομίας.²¹ Συνακόλουθα, βλέποντας μακροπρόθεσμα, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι υπό αυτές τις συνθήκες θα αυξηθεί και το κόστος της εφαρμογής αντίστοιχων νόμων που θα αντιμάχονται τέτοιου είδους φαινόμενα, αλλά και το κόστος ενίσχυσης των υποδομών της υγείας, κυρίως όσον αφορά την φροντίδα και θεραπεία των εθισμένων σε ναρκωτικές ουσίες. Παράλληλα, το φαινόμενο της νομιμοποίησης των εσόδων από παράνομη δραστηριότητα, εκτός του γεγονότος ότι υποσκάπτει την ομαλή λειτουργία της οικονομίας, αυξάνει δραστικά την διαφθορά όχι μόνο των ιδιωτών αλλά και των κρατικών λειτουργών.²² Εκτός αυτών, το ως άνω φαινόμενο όχι μόνο μειώνει τα κρατικά έσοδα που προέρχονται από την φορολογία αλλά εμμέσως βλάπτει και τους συνεπείς φορολογούμενους πολίτες οι οποίοι υποχρεώνονται να επωμιστούν μεγαλύτερες εισφορές.

²⁰ Διονυσόπουλος Α., ό.π. σελ. 277.

²¹ Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering», σελ. 3.

²² Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering», ό.π.

Συνεπώς, οι πολίτες έρχονται αντιμέτωποι με αυξημένο κόστος ζωής, ενώ αντίθετα η πολιτεία αντιμετωπίζει δυσχέρειες στο να προσφέρει κοινωνικές παροχές.²³

Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και η ταχύρρυθμη τεχνολογική ανάπτυξη έκαναν πιο πολύπλοκες τις πτυχές του φαινομένου της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η ανεμπόδιστη διαδικασία του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος έχει τη δυνατότητα να διαβρώσει γρήγορα την ακεραιότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων μιας μικρής χώρας δημιουργώντας έναν αθέμιτο ανταγωνισμό ανάμεσα στην νόμιμη οικονομία και την παραοικονομία.²⁴ Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο υπογραμμίζει ότι ειδικότερα οι μικρές χώρες με τις αδύναμες οικονομίες είναι πιο επιρρεπείς στο να εμφανιστεί σε αυτές το ανωτέρω φαινόμενο σε εκτεταμένη κλίμακα με αποτέλεσμα να δημιουργεί περαιτέρω σημαντική μακροοικονομική αποσταθεροποίηση. Ένα απλό παράδειγμα που θα μπορούσε να αναφερθεί είναι η δυνατότητα των δραστών του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος να επηρεάζουν το ύψος των επιτοκίων, καθώς αυτοί δεν επενδύουν εκεί όπου θα έχουν την μεγαλύτερη απόδοση, αλλά εκεί όπου θα είναι δυσκολότερο να εξακριβωθεί η πραγματική πηγή των παρανόμως εισκομισθέντων εσόδων τους.²⁵

Όμως, πέραν των ανωτέρω, οι οικονομικοί αναλυτές υπογραμμίζουν ότι το εν λόγω φαινόμενο επηρεάζει εντονότατα και τον ιδιωτικό τομέα. Πολλοί δράστες του εγκλήματος του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος χρησιμοποιούν «εταιρείες – βιτρίνες», στις οποίες αναμιγνύονται τα παράνομα κέρδη με τα νόμιμα, ούτως ώστε

²³ Nigel Morris – Cotterill, ό.π. σελ. 2.

²⁴ Frank Caruana & George Farrugia , “Money laundering and International Financial Crime in Small States: The case for Malta”, σελ. 3 επ.

²⁵ Frank Caruana & George Farrugia , ό.π.

να αποκρυφθεί η πραγματική πηγή των παράνομων εσόδων.²⁶ Στις Ηνωμένες Πολιτείες, παραδείγματος χάριν, το οργανωμένο έγκλημα χρησιμοποιούσε ως «εταιρείες – βιτρίνες» πιτσαρίες ώστε να αποκρύψει την πραγματική πηγή των κερδών του που προέρχονταν από το εμπόριο ηρωίνης. Οι συγκεκριμένες «εταιρείες – βιτρίνες» με την πρόσβαση που έχουν σε παράνομα και συνηθέστατα υπέρογκα κεφάλαια, έχουν τη δυνατότητα να διαθέτουν προϊόντα και υπηρεσίες στην αγορά με κόστος για τον πελάτη πολύ μικρότερο από τα υπόλοιπα αγοραία, του ίδιου είδους, προϊόντα, ακόμα και με κόστος μικρότερο από αυτό της κατασκευής τους.²⁷ Συνεπώς, αυτές οι εταιρείες διαθέτουν ένα ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις νόμιμες εταιρείες οι οποίες δυσκολεύονται να είναι ανταγωνιστικές, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να οδηγήσει στην πληθώρα της δημιουργίας παρανόμων επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα που θα ελέγχονται αποκλειστικά από το οργανωμένο έγκλημα. Φυσικά, ακόμα και οι αρχές διαχείρισης αυτών των παράνομων εταιρειών δεν συνάδουν με τις παραδοσιακές αρχές της ελεύθερης αγοράς των νόμιμων επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα τις περαιτέρω αρνητικές μακροοικονομικές, αποσταθεροποιητικές συνέπειες.²⁸

A.4.Το νομοθετικό πλαίσιο.

A.4.i. Διεθνές και κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο.

Η πρώτη διεθνής σύμβαση που αναφέρεται στη νομιμοποίηση εσόδων είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχότροπων ουσιών που υπεγράφη στην Βιέννη την 20-12-1988 και κυρώθηκε δια του ν. 1990/91, η οποία καλούσε τα μέρη να ποινικοποιήσουν τη

²⁶ John McDowell, “The consequences of money laundering and financial crime”, U.S. State Department, May 2001, σελ. 2 επ.

²⁷ John McDowell, ό.π.

²⁸ John McDowell, ό.π.

νομιμοποίηση εσόδων που προέρχονταν από παράνομη διακίνηση ναρκωτικών. Η δεύτερη σχετική σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος», την έρευνα, την κατάσχεση και τη δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, η οποία υπεγράφη στο Στρασβούργο την 8-11-1990 και κυρώθηκε στην Ελλάδα με το ν. 2655/1998. Σημαντικό κείμενο, χωρίς βέβαια δεσμευτική ισχύ, είναι οι σαράντα συστάσεις της FATF²⁹ οι οποίες επηρέασαν την διαμόρφωση των νομικών κειμένων των ΟΗΕ, ΕΕ και Συμβουλίου της Ευρώπης.³⁰ Μια ακόμα σημαντική συνεισφορά της FATF είναι η σύσταση στους κόλπους της μιας ad hoc ομάδας η οποία «θα εκτιμά τις διαθέσιμες στατιστικές πληροφορίες που αφορούν στην νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες» και επιπρόσθετα η εν λόγω ομάδα «θα καθορίζει τις παραμέτρους της μελέτης πάνω στο σημαίνον πρόβλημα του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και θα αποφασίζει πάνω στη μεθοδολογία προσέγγισής του».³¹

²⁹ Financial Action Task on Money Laundering («Ομάδα χρηματοοικονομικής δράσης»). Η FATF συστάθηκε τον Ιούλιο του 1989 από αρχηγούς των κυβερνήσεων των κυριότερων βιομηχανικών χωρών (G8). Έργο της είναι η καθιέρωση διεθνών προτύπων για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Η FATF δεν αποτελεί διεθνή οργανισμό με δυνατότητα θέσπισης διεθνούς δικαίου, αλλά ένα απλό διεθνές φόρουμ, στο πλαίσιο του οποίου παράγεται αποκλειστικά και μόνο soft – law. Παρόλα αυτά ασκεί μεγάλη επιρροή στη διεθνή κοινότητα. Η FATF ξεκίνησε το έργο της με σαράντα συστάσεις το 1990 και ακολούθησαν άλλες δυο αναθεωρήσεις των συστάσεων αυτών, μια το 1996 και μια το 2003.

³⁰ Διονυσόπουλος Α., ό.π. σελ. 277.

³¹ Jade Antonio, “Money Laundering”, 2008, chapter 3.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκδόθηκαν τέσσερις οδηγίες. Η πρώτη Οδηγία του 1991 (91/308/ΕΟΚ), υποχρέωνε τα κράτη μέλη να προβλέψουν κυρώσεις για το «ξέπλυμα» και καθιέρωνε μια σειρά υποχρεώσεων για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ώστε να προληφθεί η χρησιμοποίησή τους για τη νομιμοποίηση. Ακολουθώντας η δεύτερη Οδηγία του 2001 (2001/97/ΕΚ) επεξεργάστηκε τον κατάλογο των εγκλημάτων από τα οποία μπορεί να προέρχονται τα έσοδα που εν συνεχεία νομιμοποιούνται, και τα καθήκοντα που αφορούσαν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα επεκτάθηκαν και σε ελεγκτές, εξωτερικούς λογιστές, εμπόρους πολύτιμων λίθων, συμβολαιογράφους και δικηγόρους ως προς συγκεκριμένες κατηγορίες πράξεων, κτηματομεσίτες, καζίνο. Η τρίτη οδηγία του 2005 (2005/60/ΕΚ) τροποποίησε τον ορισμό του σοβαρού εγκλήματος, περιέλαβε ως νέο στοιχείο την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, εισήγαγε την κατηγορία των πολιτικώς εκτιθέμενων προσώπων και επεξεργάστηκε το πεδίο εφαρμογής της σε κάθε είδους επιχειρηματική δραστηριότητα. Ενώ τέλος, η Οδηγία του 2006 (2006/70/ΕΚ) αποτελεί το εφαρμοστικό μέτρο της τρίτης Οδηγίας.

Α.4.ii. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο.

Ο Έλληνας νομοθέτης, συμμορφούμενος με τα πρώτα διεθνή κείμενα για το «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος», και δη τον κατάλογο με τις 40 συστάσεις που συνέταξε η FATF και την πρώτη Οδηγία της Ε.Ε. (91/308/ΕΟΚ), εισήγαγε με το ν. 2145/1993 στον Ποινικό Κώδικα το άρθρο 394 Α «Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα». Η νέα αυτή διάταξη εντάχθηκε συστηματικά στο εικοστό τέταρτο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα «Εγκλήματα κατά των περιουσιακών δικαιωμάτων» και ειδικότερα μετά τη διάταξη του

άρθρου 394 Π.Κ. «Αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος».³² Το εν λόγω άρθρο στη συνέχεια καταργεί ο ν.2331/1995 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», ο οποίος εισάγει νέες ποινικές ρυθμίσεις και θεσπίζει μια σειρά υποχρεώσεων στον τραπεζικό τομέα. Ο νόμος αυτός αποτελώντας το βασικό νομοθέτημα για την αντιμετώπιση του φαινομένου του «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος» τροποποιείται το 2005 με το ν. 3424/2005 ώστε να ενσωματωθούν σε αυτόν οι σχετικές διατάξεις διεθνών νομικών μέσων και πρωτίστως η Οδηγία 2001/97/EK και ορισμένες αναθεωρημένες συστάσεις της FATF. Το εν λόγω προισχύσαν νομοθετικό καθεστώς (ν. 2331/1995 όπως τροποποιήθηκε με το ν. 3424/2005) αντικαθιστά ο ν. 3691/2008, με τον οποίο ενσωματώνονται στη νομοθεσία οι διατάξεις της λεγόμενης τρίτης Οδηγίας 2005/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης «σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας», και της Οδηγίας 2006/70/EK της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αποτελεί εφαρμοστικό μέρος της τρίτης Οδηγίας. Με την ενσωμάτωση αυτή όπως αναφέρεται στο υπ' αριθμ. 1 άρθρο του «... σκοπεύεται η ενίσχυση και βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταστολή των αδικημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας».

³² Γιαννόπουλος Θ. Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα κατ' άρθρο 394 Α Π.Κ., Ποινικά Χρονικά 1993, σελ. 1238 επ.

A.5. Ο νόμος 3691/2008 για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

A.5.1.i. Το κείμενο της διάταξης του άρθρου 2.

1.- Αντικείμενο του παρόντος νόμου είναι η πρόληψη και καταστολή των αδικημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, όπως αυτά τα αδικήματα ορίζονται κατωτέρω, καθώς και η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που ενέχουν.

2.- Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα χρήματος), που προβλέπονται στο άρθρο 3, αποτελούν οι ακόλουθες πράξεις:

α) Η μετατροπή ή μεταβίβαση περιουσίας εν γνώσει του γεγονότος ότι προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες με σκοπό την απόκρυψη ή τη συγκάλυψη της παράνομης προέλευσης της ή την παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε εμπλέκεται στις δραστηριότητες αυτές προκειμένου να αποφύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεών του.

β) Η απόκρυψη ή η συγκάλυψη της αλήθειας με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο, όσον αφορά στη φύση, προέλευση, διάθεση, διακίνηση ή χρήση περιουσίας ή στον τόπο όπου αυτή αποκτήθηκε ή ευρίσκεται ή την κυριότητα επί περιουσίας ή σχετικών με αυτή δικαιωμάτων, αν εν γνώσει του γεγονότος ότι η περιουσία αυτή προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες.

γ) Η απόκτηση, κατοχή, διαχείριση ή χρήση περιουσίας, εν γνώσει κατά το χρόνο της κτήσης ή της διαχείρισης, του γεγονότος ότι η περιουσία προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες.

δ) Η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα με την τοποθέτηση σε αυτόν ή τη διακίνηση μέσω αυτού εσόδων που

προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα.

ε) Η σύσταση ή οργάνωση ομάδας δύο τουλάχιστον ατόμων για τη διάπραξη μιας ή περισσοτέρων από τις πράξεις που αναφέρονται στα παραπάνω στοιχεία α' έως δ' και η συμμετοχή σε τέτοια οργάνωση ή ομάδα.

3.- Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες υπάρχει και όταν οι δραστηριότητες από τις οποίες προέρχεται η προς νομιμοποίηση περιουσία έλαβαν χώρα στο έδαφος άλλου κράτους εφόσον αυτές θα ήταν βασικό αδίκημα αν διαπράττονταν στην Ελλάδα και θεωρούνται αξιόποινες σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού.

5.- Η γνώση, η πρόθεση ή ο σκοπός που απαιτούνται ως στοιχεία του πραγματικού των αδικημάτων των παραγράφων 2 και 3 μπορούν να συνάγονται και από τις συντρέχουσες πραγματικές περιστάσεις.

A.5.1.ii. Η αντικειμενική υπόσταση.

Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα τυποποιείται στο νόμο ως έγκλημα πολύπρακτο. Η κύρια πράξη, η οποία είναι η πράξη νομιμοποίησης μπορεί να έχει μια από τις ακόλουθες μορφές, όπως περιγράφονται στο νόμο:

A) Μετατροπή ή μεταβίβαση περιουσίας. Ως μετατροπή νοείται κάθε πράξη με την οποία αλλοιώνεται η μορφή του πράγματος. Η μεταβίβαση είναι η παραχώρηση των προϊόντων του εγκλήματος σε κάποιο τρίτο, με τέτοιο τρόπο ώστε αυτός πλέον να ασκεί φυσική εξουσία επάνω στα περιουσιακά στοιχεία, να έχει δηλαδή την κατοχή τους. Ωστόσο για την συγκρότηση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος δεν αρκεί κάθε μετατροπή ή μεταβίβαση. Το έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων είναι έγκλημα σκοπού, έγκλημα, δηλαδή, στο οποίο ο

δράστης πέρα από την εκτέλεση της πράξης με δόλο, επιδιώκει την επέλευση ενός πρόσθετου αποτελέσματος. Στα εγκλήματα σκοπού³³, οι υποκειμενικοί όροι προϋποθέτουν και αντικειμενικά στοιχεία, που δεν διατυπώνονται ρητά, αλλά σαφώς υπονοούνται. Για την πλήρωση δηλαδή της αντικειμενικής τους υπόστασης δεν αρκεί μια οποιαδήποτε πράξη που υπάγεται εννοιολογικά στο εύρος των χρησιμοποιούμενων από το νομοθέτη αντικειμενικών όρων, αλλά πρέπει επιπλέον η πράξη να είναι αντικειμενικά πρόσφορη να οδηγήσει στην πραγμάτωση του σκοπού που επιδιώκει ο δράστης. Αυτό σημαίνει ότι πράξη νομιμοποίησης παράνομων εσόδων στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι κάθε μετατροπή ή μεταβίβαση, αλλά μόνο εκείνη που είναι αντικειμενικά πρόσφορη να κρύψει ή να συγκαλύψει την παράνομη προέλευση των εσόδων ή να προσφέρει συνδρομή σε όποιον εμπλέκεται στο έγκλημα από το οποίο προέρχονται τα παράνομα έσοδα.

Β) Κάθε πράξη με την οποία επιτυγχάνεται η απόκρυψη ή η συγκαλύψη της αλήθειας όσον αφορά στη φύση, προέλευση και διάθεση, διακίνηση ή χρήση περιουσίας ή στον τόπο όπου αυτή αποκτήθηκε ή βρίσκεται ή στην κυριότητα επί περιουσίας ή άλλα δικαιώματα επί της περιουσίας.

Γ) Κάθε πράξη απόκτησης, κατοχής, διαχείρισης ή χρήσης της περιουσίας. Οι ως άνω πράξεις θεωρούνται ως μια άλλη όψη της μετατροπής και της μεταβίβασης, για αυτό και αυτές θα πρέπει να γίνονται με τέτοιο τρόπο ώστε αντικειμενικά να είναι πρόσφορες να κρύψουν ή να συγκαλύψουν την παράνομη προέλευση των εσόδων ή

³³ Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., Το έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων μετά το ν. 3424/2005: ερμηνευτικές προτάσεις, σε: Πρακτικά του 4^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων με θέμα: «Καθαρή ή ελεύθερη κοινωνία;», Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 170.

να προσφέρουν συνδρομή σε όποιον εμπλέκεται στο έγκλημα από το οποίο προέχονται τα παράνομα έσοδα.³⁴

A.5.1.iii. Η υποκειμενική υπόσταση.

Αναφορικά με την στοιχειοθέτηση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες παρατηρούμε ότι ενώ στις περιπτώσεις α', β' και γ' απαιτείται ρητά ο δράστης να τελεί την τυποποιημένη συμπεριφορά «εν γνώσει» της προέλευσης, δηλαδή αποκλεισμένου του ενδεχόμενου δόλου, τούτο δεν προβλέπεται, οπότε και αρκεί δόλος οποιουδήποτε βαθμού, στις περιπτώσεις δ' και ε'. Επιπλέον, οι εκδοχές α' και δ' δομούνται ως εγκλήματα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης, αφού για την στοιχειοθέτησή τους προϋποτίθεται και η συνδρομή ενός περαιτέρω σκοπού που είναι εν προκειμένω είτε «η απόκρυψη ή η συγκάλυψη της παράνομης προέλευσης της (περιουσίας) ή η παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε εμπλέκεται στις δραστηριότητες αυτές, προκειμένου να αποφύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεών του» (για την περ. α') είτε το «να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα» (για την περ. δ').

Το ζήτημα που τίθεται σχετικά με την στοιχειοθέτηση της υποκειμενικής υπόστασης από το νόμο αφορά το γνωστικό περιεχόμενο του δόλου αναφορικά με την βασική πράξη, την παραγωγή δηλαδή του βρώμικου χρήματος, εκεί όπου απαιτείται η εν γνώσει της προελεύσεως συμπεριφορά. Ειδικότερα, το ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: για να συντρέχει στο πρόσωπο του δράστη ο συγκεκριμένος «δόλος» θα πρέπει αυτός να γνωρίζει απλώς ότι η κρίσιμη περιουσία προέρχεται γενικά και αόριστα από κάποιο έγκλημα ή θα πρέπει να γνωρίζει και ειδικότερα στοιχεία αυτής της

³⁴ Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., ό.π. σελ 173.

παραμέτρου, όπως είναι η ταυτότητα του δράστη του πρότερου εγκλήματος, ο τόπος και ο χρόνος τέλεσης και άλλες ειδικότερες εν γένει συνθήκες τέλεσης του εγκλήματος; Σύμφωνα με τον Παύλου ο νέος νόμος δεν εισφέρει κανένα στοιχείο στην επίλυση του ζητήματος αυτού αφού αρκείται στην παράγραφο 5 του άρθρου 2 στο ότι δηλαδή «η γνώση, η πρόθεση ή ο σκοπός που απαιτούνται ως στοιχεία του πραγματικού των αδικημάτων των παραγράφων 2 και 3 μπορούν να συνάγονται και από τις συντρέχουσες πραγματικές περιστάσεις». Συνεχίζοντας, υποστηρίζει ότι η απάντηση στο ζήτημα αυτό έχει δοθεί από τον Άρειο Πάγο³⁵, όταν έκανε δεκτό ότι απαιτείται για τη συνδρομή της κρίσιμης μορφής δόλου η εξειδικευμένη, σαφής και αναλυτική γνώση της ταυτότητας της προηγούμενης εγκληματικής πράξης³⁶.

Α.5.1.iv. Η προερχόμενη από εγκληματική δραστηριότητα περιουσία.

Όπως προκύπτει από την περιγραφή της παραγράφου 2, του άρθρου 2, ποινικό ενδιαφέρον συγκεντρώνει όχι οποιοδήποτε προϊόν που προέρχεται από την προηγούμενη δραστηριότητα, αλλά μόνο

³⁵ ΣυμβΑΠ 372/2002, ΠοινΧρ 2003, σελ. 208-211, ΣυμβΑΠ 400/2004, ΠοινΧρ 2005, σελ. 134-139, ΣυμβΑΠ 721/2004, ΠοινΧρ 2005, σελ 253-254 στις οποίες επαναλαμβάνεται η άποψη ότι « η (προηγούμενη) εγκληματική δραστηριότητα, η οποία αναγκαστικά ερευνάται παρεμπιπτόντως, δεν πρέπει να εικάζεται ή να πιθανολογείται αλλά πρέπει να προσδιορίζεται επαρκώς και να εξατομικεύεται ως προς το χρόνο και τους δράστες αυτής, έστω και αν δεν έχουν καταδικαστεί για αυτή ή δεν έχει απαγγελθεί εναντίον τους σχετική κατηγορία».

³⁶ Παυλου Στ., ό.π. σελ. 928

εκείνο που έχει οικονομική αξία.³⁷ Ειδικότερα στα στοιχεία α', β' και γ' γίνεται λόγος για «περιουσία που προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα», ενώ στο στοιχείο δ' γίνεται λόγος για «έσοδα που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες».

Το περιεχόμενο της έννοιας «περιουσία» ορίζεται αυθεντικά από τον ίδιο το νόμο στην παράγραφο 1 του άρθρου 4. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή στην έννοια της περιουσίας περιλαμβάνονται «περιουσιακά στοιχεία κάθε είδους, ενσώματα ή ασώματα, κινητά ή ακίνητα, υλικά ή άυλα, καθώς και έγγραφα ή στοιχεία οποιασδήποτε μορφής, έντυπης, **ηλεκτρονικής ή ψηφιακής**, που αποδεικνύουν τίτλο ιδιοκτησίας ή δικαιώματα προς απόκτηση τέτοιων περιουσιακών στοιχείων». Ωστόσο η έννοια της περιουσίας, όπως ορίζεται ανωτέρω, εμφανίζεται αρκετά διευρυμένη και σε σχέση με την αντίστοιχη που έχει διαμορφωθεί για τα εγκλήματα κατά της περιουσίας του Ποινικού Κώδικα. Ως «περιουσία» στην τελευταία περίπτωση, νοείται η συνολική χρηματική αξία των υλικών αγαθών που ανήκουν σύμφωνα με το νόμο σε ένα πρόσωπο, όταν από τα δικαιώματα του αφαιρεθούν οι υποχρεώσεις του. Τα άυλα αγαθά, όπως λ.χ. το καλό όνομα (φήμη) δεν αποτελούν στοιχεία της περιουσίας, παρά μόνο αν αναχθούν (αποτιμηθούν) σε υλικά αγαθά και στο μέτρο μόνο αυτής της αναγωγής.³⁸ Η διαφορά αυτή οφείλεται στο ίδιο το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων, με το οποίο επιδιώκεται να καταστεί νομιμοφανής ορισμένη περιουσία που προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα. Ο στόχος, επομένως, του νομοθέτη συνίσταται ακριβώς στο να προλάβει και να ρυθμίσει όλες τις πιθανές μορφές που θα μπορούσε ο δράστης του ως άνω εγκλήματος να προσδώσει στην περιουσία.

³⁷ Δημήτριντας Γ., Η διερεύνηση της έννοιας της «βασικής» εγκληματικής πράξης στο έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, Ποιν. Χρ. 2006, σελ. 357.

³⁸ Μανωλεδάκης Ι., Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού δικαίου, 1998, σελ. 336-337.

Καθίσταται σαφές ότι για τον προσδιορισμό του κρίσιμου προϊόντος, σημασία έχει εδώ μόνο η οικονομική αξία που τούτο εκφράζει. Θα πρέπει μάλιστα να επισημανθεί ότι από τον παραπάνω ορισμό της «περιουσίας» προκύπτει με σαφήνεια ότι ως προϊόν εδώ θεωρείται το περιουσιακό στοιχείο, που προκύπτει από την προηγούμενη δραστηριότητα (προέρχεται από αυτήν), και όχι εκείνο που θα μπορούσε ενδεχομένως να μετατραπεί στη συνέχεια σε περιουσιακό στοιχείο.

Η αναφορά σε «προερχόμενη» από την αναφερόμενη δραστηριότητα περιουσία υποδηλώνει ότι το περιουσιακό προϊόν πρέπει να προκύπτει άμεσα και αιτιακά από την τέλεση της προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας, να συνιστά το «έσοδο» που απεκόμισε ο δράστης με την πραγμάτωσή της και να μην προκύπτει έμμεσα ως προϊόν άλλων εγκληματικών πράξεων που δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο των εγκλημάτων του άρθρου 3.³⁹

A.5.2.i. Το κείμενο της διάταξης του άρθρου 3.

Ως εγκληματικές δραστηριότητες νοούνται η διάπραξη ενός ή περισσότερων εγκλημάτων από τα ακόλουθα αδικήματα που καλούνται εφεξής «βασικά αδικήματα»:

α)εγκληματική οργάνωση (άρθρο 187 ΠΚ)

β)τρομοκρατικές πράξεις και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (άρθρο 187^A ΠΚ)

γ)παθητική δωροδοκία (άρθρο 235 ΠΚ)

³⁹ Παύλου Στ., «Εγκληματική δραστηριότητα»: Ταυτολογία ή μετεξέλιξη; - Μια ακόμα συμβολή στη δογματική κατανόηση του ν. 2331/1995 (για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα) υπό το πρίσμα των πρόσφατων ρυθμίσεων του ν. 3424/2005 και 3472/2006, Πρακτικά του 4^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων με θέμα : «Καθαρή ή ελεύθερη κοινωνία;», Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 128.

- δ) ενεργητική δωροδοκία (άρθρο 236 ΠΚ)
- ε) δωροδοκία δικαστή (άρθρο 237 ΠΚ)
- στ) εμπορία ανθρώπων (άρθρο 323^A ΠΚ)
- ζ) απάτη με υπολογιστή (άρθρο 386^A ΠΚ)
- η) σωματεμπορία (άρθρο 351 ΠΚ)
- θ) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 20,21,22 και 23 του ν. 3459/2006 «Κώδικας Νόμου για τα Ναρκωτικά»
 - ι) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 53,54,55,61 και 63 του ν. 3028/2002 «Για την προστασία αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»
 - ιβ) τα προβλεπόμενα στο άρθρο 8 παράγραφοι 1 και 3 του ν.δ. 181/1974 «Περί προστασίας εξ ιοντιζουσών ακτινοβολιών»
 - ιγ) τα προβλεπόμενα στο άρθρο 87 παράγραφοι 5,6,7, και 8 και στο άρθρο 88 του ν. 3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια»
 - ιδ) δωροδοκία αλλοδαπού δημοσίου λειτουργού όπως προβλέπεται στο άρθρο δεύτερο του ν. 2656/1998 «για την καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών δημοσίων λειτουργών σε διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές»
 - ιστ) δωροδοκία υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως προβλέπεται: α) στα άρθρα 2, 3 και 4 της Σύμβασης περί καταπολέμησης της δωροδοκίας στην οποία ενέχονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 2802/2000 και β) στα άρθρα τρίτο και τέταρτο του ν. 2802/2000.
 - ιζ) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 29 και 30 του ν. 3340/2005 «Για την προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και πράξεις χειραγώγησης της αγοράς».

ιη)κάθε άλλο αδίκημα που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των έξι μηνών και από το οποίο προκύπτει περιουσιακό όφελος.

A.5.2.ii. Η προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα.

Ο ν. 3691/2008 προκειμένου να καθορίσει το περιεχόμενο της (προηγούμενης) εγκληματικής δραστηριότητας αναφέρεται στη διάπραξη ορισμένων «βασικών αδικημάτων», όπως τα χαρακτηρίζει, και τα απαριθμεί αποκλειστικά σε έναν πίνακα. Ο πίνακας αυτός περιλαμβάνει 17 βασικά εγκλήματα, τα οποία προβλέπονται στα στοιχεία α' έως ιζ' του άρθρου 3 και μια γενική κατηγορία αφηρημένα προσδιοριζόμενων εγκλημάτων, η οποία προβλέπεται στο στοιχείο ιη' του άρθρου 3. Συγκεκριμένα, η σχετική περιγραφή αρθρώνεται σε δύο επίπεδα⁴⁰:

I. Στο πρώτο από αυτά που συνιστά και την πρώτη ομάδα εγκλημάτων, ο νόμος περιλαμβάνει ειδικά και αναλυτικά απαριθμούμενα συγκεκριμένα εγκλήματα που απαρτίζουν την εν στενή έννοια (προηγούμενη) εγκληματική δραστηριότητα. Οι 17 κατηγορίες εγκλημάτων διαφέρουν από αυτές του προισχύσαντος δικαίου. Έτσι για πρώτη φορά συμπεριλαμβάνονται στον αναλυτικό πίνακα οι περιπτώσεις δ', ε', ιγ', και ιζ'. Καθίσταται, επομένως, σαφές ότι πρόκειται για ένα νέο διευρυμένο πίνακα «βασικών αδικημάτων» σε σχέση με αυτόν του ν. 2331/1995 όπως τροποποιήθηκε με το ν. 3424/2008.

II. Στο δεύτερο από αυτά που συνιστά και τη δεύτερη – γενική ομάδα εγκλημάτων ο νόμος περιλαμβάνει μη ρητώς κατονομαζόμενα εγκλήματα που επιχειρούνται να προσδιορισθούν πλέον μόνο με απλή αναφορά στην απειλούμενη ποινή. Ορίζεται λοιπόν ότι στην ομάδα αυτή περιλαμβάνεται «κάθε άλλο αδίκημα που τιμωρείται με

⁴⁰ Παύλου Στ., «Εγκληματική δραστηριότητα» : Ταυτολογία ή μετεξέλιξη; ό.π., σελ. 123 -124.

ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι έξι μηνών». Το περιουσιακό όφελος προκύπτει αρκεί να είναι οποιοδήποτε ύψους, σε αντίθεση με την αντίστοιχη διάταξη του καταργημένου προισχύσαντος νόμου που προέβλεπε ελάχιστο όριο ύψους του παραχθέντος βρώμικου χρήματος τα 15.000 ευρώ.

Το πρόβλημα που δημιουργείται είναι ότι τώρα πια ως «βασική πράξη» μπορούν ίσως να νοηθούν και όλα τα εγκλήματα, αρκεί να «προκύπτει περιουσιακό όφελος», χωρίς να καθορίζεται εάν αυτό είναι άμεσο ή έμμεσο και ανεξαρτήτως ύψους. Οπότε ως πράξη που παράγει το υλικό αντικείμενο του εγκλήματος της νομιμοποίησης, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι είναι τελικά όλα τα αδικήματα, πλην εκείνων που δεν παράγουν περιουσιακό όφελος. Άρα και «βρώμικη περιουσία» είναι κάθε όφελος από κάθε αδίκημα, αρκεί αυτό να απειλείται με ποινή φυλάκισης άνω των έξι μηνών.

A.5.3. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό.

Η ποινική διάταξη της νομιμοποίησης των εσόδων, όπως εξάλλου και κάθε ποινική διάταξη αποσκοπεί στην προστασία ορισμένου έννομου αγαθού, ορισμένης δηλαδή κοινωνικοηθικής αξίας, που ο νομοθέτης επιλέγει κάθε φορά να προστατεύσει. Ποια είναι όμως η αξία που χρήζει προστασίας από την ως άνω εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί ένα ερώτημα στο οποίο η θεωρία επιχείρησε αρκετές φορές να δώσει απάντηση, με αποτέλεσμα να έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις περί του προστατευόμενου από την εν λόγω ποινική διάταξη εννόμου αγαθού.

Κατ' αρχήν υποστηρίχθηκε ότι η ίδια η οικονομία και η κοινωνία γενικότερα είναι αυτές που διαταράσσονται από τη

νομιμοποίηση αυτή κάθε αυτή⁴¹, αδιάφορο αν γίνεται με οργανωμένο ή μη τρόπο⁴². Εν προκειμένω, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η θέση αυτή προέκυπτε από μια σύγκριση του εγκλήματος αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος από τη μία, και μιας μόνο μορφής τέλεσης της νομιμοποίησης εσόδων (της μετατροπής του εγκληματικού προϊόντος με σκοπό την συγκάλυψη της αληθινής προέλευσής του) από την άλλη.⁴³ Οι αντιρρήσεις αναφορικά με την άποψη αυτή σχετίζονται με το γεγονός ότι οι εν λόγω έννοιες είναι σε μεγάλο βαθμό αόριστες και άρα μη πρόσφορες να χρησιμεύσουν ερμηνευτικά ως έννομα αγαθά.⁴⁴

Ακολουθώς μια άλλη άποψη προκρίνει ως προστατευόμενο έννομο αγαθό την απονομή της δικαιοσύνης υπό την έννοια ότι δυσχεραίνεται η προσπάθεια των διωκτικών αρχών να εξιχνιάσουν και να τιμωρήσουν τα εγκλήματα που συνιστούν τις πρότερες πράξεις. Στο πλαίσιο αυτό προστατεύονται έμμεσα και τα έννομα αγαθά που προσβάλλουν οι προηγούμενες πράξεις. Σχηματικά μπορούμε να πούμε ότι η διάταξη αυτή στοχεύει να αποθαρρύνει

⁴¹ ΣυμβΑΠ 1231/2004, ΠοινΧρον 2005, σελ. 527-529, στην οποία γίνεται αναφορά στο έννομο αγαθό λέγοντας χαρακτηριστικά ότι «...κατατάσσει αυτήν (νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα) στο πλαίσιο της προστασίας εννόμων αγαθών ευρύτερου δημόσιου ενδιαφέροντος, ως η ομαλή κοινωνική και οικονομική λειτουργία του κράτους, που αμέσως κινδυνεύει από την επέκταση, σε διεθνή κλίμακα, της «νομιμοποίησης» προϊόντων – εσόδων εκ σειράς εγκληματικών δραστηριοτήτων, που απειλεί την λειτουργία της οικονομίας και του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας».

⁴² Νικολούδης Π., Η «νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες» - (Άρθρο 2 Ν. 2331/1995 – Με αφορμή την πρόσφατη νομολογία), ΠοινΧρ 2000, σελ. 771.

⁴³ Δημήτραινας Γ. Ο δράστης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων.... ό.π., σελ. 157-158.

⁴⁴ Διονυσοπουλος Α. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα....., ό.π. σελ. 279.

τους πολίτες να τελέσουν μια από τις προηγούμενες πράξεις, όταν ξέρουν ότι δεν θα μπορέσουν να επενδύσουν τα οφέλη από αυτές, όπως επίσης και να διευκολύνει τις διωκτικές αρχές μέσω της εντόπισης των παράνομων κερδών να εξιχνιάσουν τα τελεσθέντα εγκλήματα.⁴⁵

Μια παραλλαγή της άποψης εκκινώντας από τις υποστάσεις όπως περιγράφονται στα διεθνή κείμενα εξειδικεύει το έννομο αγαθό της απονομής δικαιοσύνης και υποστηρίζει ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό του ξεπλύματος είναι η πρακτική δυνατότητα επιβολής δήμευσης ή παρεμφερών μέτρων που αποσκοπούν στην αφαίρεση εγκληματικών προσόδων. Σύμφωνα μάλιστα με την εν λόγω άποψη, αναλύοντας περαιτέρω το περιεχόμενο του ειδικότερου αυτού έννομου αγαθού διακρίνονται δύο ακόμα όψεις του. Η πρώτη συνίσταται στη δυνατότητα εντοπισμού και δέσμευσης του βρώμικου χρήματος και επομένως συνιστά τη δικονομική όψη του έννομου αγαθού της απονομής δικαιοσύνης. Η δεύτερη έγκειται στη δυνατότητα οριστικής αφαίρεσής του ως κυρωτική όψη του ίδιου έννομου αγαθού. Δέχεται, τέλος, την γενικοπροληπτική προστασία των εννόμων αγαθών που θίγονται από την εγκληματική δραστηριότητα.⁴⁶

Περαιτέρω, σύμφωνα με μια τρίτη άποψη, το προστατευόμενο έννομο αγαθό έπρεπε να αναζητηθεί όχι προς την κατεύθυνση προσωπικών – ατομικών αγαθών, αλλά είτε ενός αορίστου αριθμού εννόμων αγαθών είτε ενός άλλου κοινωνικού αγαθού. Η άποψη αυτή κατατάσσει το ξέπλυμα στα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης. Η

⁴⁵ Διονυσόπουλος Α. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα και αποδοχή προϊόντων εγκλήματος – Μια συμβολή στο ζήτημα του προστατευόμενου έννομου αγαθού του αρ. 2 παρ. 1 ν. 2331/95, Ποιν. Χρ. 1999, σελ. 991.

⁴⁶ Τριανταφυλλόπουλος Γ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες – Τα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά και η συμβολή τους στην ερμηνεία του άρθρου 2 παρ. 1 του ν. 2331/1995, Τιμητικός Τόμος Ανδρουλάκη, σελ. 774-775.

τελευταία θίγεται, διότι το ξέπλυμα συνεπάγεται έναν υποθετικό κίνδυνο για αόριστο αριθμό έννομων αγαθών με την ουσιαστική ενίσχυση του οργανωμένου εγκλήματος. Η ενίσχυση αυτή συντελείται με την επιστροφή του νομιμοποιημένου βρώμικου χρήματος στην εγκληματική οργάνωση.⁴⁷

Με αυτή την επιχειρηματολογία είχε υποστηριχθεί ότι με το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα προσβάλλεται μεν το έννομο αγαθό που προσβάλλεται με την προηγούμενη αξιόποινη πράξη, όταν αυτό είναι έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας, και μαζί συμπροσβάλλεται η κοινωνική όψη της δημόσια τάξης, δηλαδή το έννομο αγαθό της κοινωνικής ειρήνης.⁴⁸

Τέλος έχει υποστηριχθεί ότι οι νομοτυπικές μορφές του εγκλήματος νομιμοποίησης προστατεύουν κατεξοχήν τα έννομα αγαθά που προσβάλλονται με την προηγούμενη κύρια εγκληματική πράξη, αφού στόχος του ποινικού κολασμού των κρίσιμων συμπεριφορών είναι η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, το οποίο ενδυναμώνεται από τη νομιμοποίηση των εσόδων του. Έτσι η νομιμοποίηση λειτουργεί ως μηχανισμός διευκολύνσεως, διεισδύσεως και εν τέλει ενσωματώσεως του οργανωμένου εγκλήματος στην οικονομία, οπότε αυτό καθαυτό το «ξέπλυμα», επισφραγίζει απλώς την, γενόμενη με την αρχική πράξη, προσβολή του έννομου αγαθού, θέτοντας πάντως σε περαιτέρω κίνδυνο, με την ενίσχυση του οργανωμένου εγκλήματος, και άλλα έννομα αγαθά, που μπορεί να προσβληθούν με τη δράση του.⁴⁹

⁴⁷ Δημήτρινας Γ., Ο δράστης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων, ό.π. σελ. 158-159.

⁴⁸ Δημήτρινας Γ. Ο δράστης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων....., ό.π., σελ 160.

⁴⁹ Παύλου Στ., Η «νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές ενέργειες» (Άρθρο 2 ν. 2331/1995) και ιδίως η οριοθέτηση της από την «αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος», Υπερ. 2000, σελ.642-643, του ιδίου, (άρθρο 394 ΠΚ) Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές

Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι στην ίδια την αιτιολογική έκθεση του ν.3691/2008 γίνεται λόγος για «προστασία της ακεραιότητας και της φήμης του χρηματοπιστωτικού τομέα από τα ανωτέρω αδικήματα».⁵⁰

Α.5.4.Ο νόμος 3691/2008 και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα μέσω Διαδικτύου.

Με τον παρόντα νόμο επήλθε η ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2005/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης «σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας». Ο συγκεκριμένος νόμος δεν κάνει ουδεμία ιδιαίτερη αναφορά για τις νέες τεχνολογικές μεθόδους του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, κυρίως μέσω Διαδικτύου, και τα πρόσφορα μέσα αποτροπής αυτής της έκφανσης του φαινομένου παρά την εντάσσει προφανώς στους παραδοσιακούς τρόπους αντιμετώπισης. Το γεγονός αυτό δεν αποτελεί έκπληξη καθώς είναι προφανές ότι ο νομοθέτης αδυνατεί να παρακολουθήσει και να προβλέψει την αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας και συνακόλουθα τις αναρίθμητες και συνεχώς εναλλασσόμενες δυνατότητες που παρέχει το διαδίκτυο στους υποψήφιους δράστες της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Παρά ταύτα, στο άρθρο 4 υπογραμμίζεται ότι στην έννοια της περιουσίας συμπεριλαμβάνονται και *«στοιχεία οποιασδήποτε μορφής, έντυπης, ηλεκτρονικής ή ψηφιακής, που αποδεικνύουν τίτλο ιδιοκτησίας ή δικαιώματα προς απόκτηση τέτοιων περιουσιακών στοιχείων»* και

δραστηριότητες - Από το ν. 2331/1995 στον ν. 3424/2005: η εξέλιξη και γιγάντωση μιας κυρωτικής εκτροπής, ΠοινΧρ. 2006, σελ. 344.

⁵⁰ Αιτιολογική Έκθεση ν. 3691/2008, ΠοινΧρ. 2008, σελ. 208.

στην παρ. 7, όπου παρατίθενται μια σειρά από ορισμούς σχετικούς με την τέλεση του ως άνω αναφερομένου εγκλήματος, ο νομοθέτης οριοθετεί την έννοια της «ηλεκτρονικής μεταφοράς κεφαλαίων» ως την μεταφορά κεφαλαίων, κατά την οποία η συναλλαγή πραγματοποιείται με πρωτοβουλία του εντολέα, μέσω πιστωτικού ιδρύματος ή χρηματοπιστωτικού οργανισμού, με χρήση ηλεκτρονικών μέσων, με σκοπό να τεθεί στη διάθεση του δικαιούχου χρηματικό ποσό σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτικό οργανισμό. Δεν υπάρχει περαιτέρω μνεία για το ηλεκτρονικό χρήμα, τους νέους τρόπους πληρωμών μέσω διαδικτύου, ή την ύπαρξη διαδικτυακών τόπων λειτουργίας χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ή καζίνο. Η περιορισμένη αυτή νομοθετική αναφορά στις ηλεκτρονικές και διαδικτυακές μορφές μεταφοράς κεφαλαίων, αφήνει ελεύθερο το πεδίο στους υποψήφιους δράστες του εγκλήματος του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, ελλείψει νομοθετικής πρόβλεψης, να κινητοποιούν όλα τα τεχνολογικά μέσα που διαθέτουν αλλά και τη νοσηρή τους φαντασία με σκοπό να επιτύχουν την άμεση, αποτελεσματική και ακίνδυνη νομιμοποίηση των παρανόμως αποκομισθέντων κερδών τους.

B. Το διαδικτυακό έγκλημα.

B.i. Το διαδίκτυο στην Ελλάδα.

Αναμφισβήτητο γεγονός αποτελεί πλέον η σε μεγάλη κλίμακα χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών σε κάθε έκφανση της ενασχόλησης του ατόμου στη σύγχρονη κοινωνία, η οποία έκανε τα πρώτα της βήματα κατά τη δεκαετία του 1980. Η ανάπτυξη της πληροφορικής επέφερε αλματώδεις αλλαγές, ώστε γίνεται πλέον λόγος για ψηφιακή επανάσταση (digital revolution) που ακολούθησε

την βιομηχανική επανάσταση.⁵¹ Λόγω των νέων δεδομένων της τεχνολογικής εξέλιξης η κοινωνία έχει μετεξελιχθεί σε κοινωνία της πληροφορίας έτσι ώστε κανένας τομέας της κοινωνικής ζωής να μην μπορεί να ανταπεξέλθει πλέον χωρίς την υποστήριξη που παρέχουν οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές.

Η πορεία του Internet στην Ελλάδα αρχίζει το έτος 1990 όταν συνδέθηκε στο Διαδίκτυο το Ινστιτούτο Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ) της Κρήτης και μέσω αυτού αρχικά το πανεπιστήμιο Κρήτης δημιουργώντας το πρώτο ελληνικό δίκτυο, το FORTHnet.⁵² Το λογισμικό που χρησιμοποιείται για να επικοινωνούν και να λειτουργούν από κοινού όλοι οι υπολογιστές που είναι συνδεδεμένοι στο Internet και το οποίο αποτελεί την κοινή γλώσσα του δικτύου, ονομάζεται Transfer Control Protocol/ Internet Protocol (TCP/IP).⁵³

Στην Ελλάδα ο αριθμός των χρηστών μεγαλώνει συνεχώς και ιδιαιτέρως από το 2000 και έπειτα όπου η φήμη του Internet εξαπλώνεται ευρέως και η διαδικασία πρόσβασης καθίσταται ευχερής για όλους. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2004 από την Γενική Γραμματεία Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος αποδείχθηκε ότι ένα στα τρία νοικοκυριά διαθέτει ηλεκτρονικό υπολογιστή και ότι το ποσοστό των Ελλήνων, ηλικίας μεταξύ 16 και 74 ετών, που ασχολείται με την πλοήγηση στο διαδίκτυο ανέρχεται στο 26,22%, ήτοι στο ένα πέμπτο του πληθυσμού. Σε παρόμοιες έρευνες οι οποίες πραγματοποιήθηκαν λίγα χρόνια αργότερα από την ίδια υπηρεσία, κατέδειξαν ότι το ποσοστό των Ελλήνων που χρησιμοποιεί το Internet αυξήθηκε στο 37,6% το έτος 2006, ενώ το

⁵¹ Ν. Φαραντούρης, Σύγχρονες εγκληματικές δράσεις στο Διαδίκτυο – εννοιολογική προσέγγιση και ποινική αντιμετώπιση του hacking και του φαινομένου της μόλυνσης με ιούς, Ποινική δικαιοσύνη 2/2003, σελ. 191.

⁵² Αν. Ζάννη, Το διαδικτυακό έγκλημα, εκδ. Σάκκουλα 2005, σελ. 31.

⁵³ Αν. Ζάννη, ό.π.

έτος 2008 το ποσοστό αυτό αυξήθηκε ελαφρώς εκ νέου κατά μια περίπου ποσοστιαία μονάδα (38,2%).⁵⁴

B.ii. Η έννοια του εγκλήματος στο Διαδίκτυο.

Δεν υπάρχει ακόμα ένας γενικά αποδεκτός ορισμός του εγκλήματος στο Διαδίκτυο στην ελληνική έννομη τάξη αλλά ούτε και στα διεθνή νομοθετικά κείμενα.⁵⁵ Η άποψη ότι το έγκλημα στον κυβερνοχώρο (cyber crime) αποτελεί τον ίδιο τύπο εγκλήματος με το «κοινό» ή «συμβατικό» έγκλημα και η μόνη διαφορά που το διακρίνει από αυτό είναι ότι διαπράττεται σε διαφορετικό περιβάλλον, δηλαδή μέσα στο περιβάλλον του Διαδικτύου, έχει κατακριθεί από πολλούς θεωρητικούς ως μη ορθή διότι δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.⁵⁶ Κατά τον Κιούπη οι διαδικτυακές αξιόποινες πράξεις διαφέρουν από τις «συμβατικές» ως προς τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά και κυρίως ως προς την τοπικότητά τους η οποία συναρτάται με την εκάστοτε ειδικότερη λειτουργία του Διαδικτύου, όπως λόγου χάρη ιστοσελίδες, συμμετοχή σε ομάδες συζήτησης, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.⁵⁷ Η έννοια διαδικτυακό έγκλημα μπορεί να ερμηνευτεί ως ένα νέο είδος εγκλήματος, το οποίο διαπράττεται στον κυβερνοχώρο ή ως μια παραλλαγή των ήδη υπαρχόντων εγκλημάτων τα οποία διαπράττονται εντός αυτού.⁵⁸ Σε μία συνολική θεώρηση τα εν λόγω εγκλήματα μπορούν να διακριθούν: α) σε εγκλήματα που τελούνται τόσο σε

⁵⁴ [www. Statistics.gr](http://www.Statistics.gr)

⁵⁵ Ι. Αγγελής, Διαδίκτυο (Internet) και ποινικό δίκαιο, Ποινικά χρονικά 2000, σελ. 676.

⁵⁶ Αν. Ζάννη, ό.π. σελ. 60, Ι. Αγγελής, ό.π. σελ. 276, Δ. Κιούπης, Το ποινικό δίκαιο μπροστά στην πρόκληση του Internet, www.lawnet.gr/lawnet/meletes/meletes.

⁵⁷ Δ. Κιούπης, ό.π.

⁵⁸ Αν. Ζάννη, ό.π. σελ. 62.

«κοινό» περιβάλλον, όσο και στο Διαδίκτυο, όπως για παράδειγμα η συκοφαντική δυσφήμιση και β) σε «γνήσια» εγκλήματα του κυβερνοχώρου με την έννοια της ποινικοποίησης της συμπεριφοράς που αποκλειστικώς έχει σχέση με το Διαδίκτυο.⁵⁹ Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι σε περίπτωση που ο υπολογιστής δεν είναι συνδεδεμένος στο Διαδίκτυο, αλλά ενεργεί, αυτοτελώς, οποιοδήποτε έγκλημα και αν διαπραχθεί θεωρείται έγκλημα που διαπράττεται με ηλεκτρονικό υπολογιστή (computer crime).⁶⁰

B.iii. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του εγκλήματος στο Διαδίκτυο.

Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά του διαδικτυακού εγκλήματος είναι ότι διαπράττεται σε ελάχιστο χρόνο και είναι σχετικά εύκολο στην τέλεση του καθώς μπορεί να διαπραχθεί χωρίς την φυσική μετακίνηση του δράστη και δύσκολα αφήνει ίχνη.⁶¹ Πέραν αυτού, στο διαδικτυακό έγκλημα είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί ο πραγματικός τόπος τέλεσης του, είναι δηλαδή ένα έγκλημα «χωρίς πατρίδα»⁶², με δεδομένο ότι το κύριο γνώρισμα του Διαδικτύου είναι ότι δεν υπάρχει ένας κεντρικός υπολογιστής ή ένα συντονιστικό κέντρο αλλά «κεντρικοί» υπολογιστές⁶³ που δικτυώνονται σε πολλές κατευθύνσεις δημιουργώντας την εικόνα ενός πλέγματος με αποτέλεσμα πέραν της ελλείψεως συντονισμού και ελέγχου, να υπάρχει συνεχής ροή δεδομένων εντός του

⁵⁹ Αγγελής, ό.π. σελ. 677.

⁶⁰ Κ. Βλαχόπουλος, Ηλεκτρονικά εγκλήματα, Νομική Βιβλιοθήκη 2007, σελ. 63.

⁶¹ Ι. Αγγελής, ό.π.

⁶² Αν. Ζάννη, ό.π. σελ. 63.

⁶³ Εδώ εντάσσονται οι servers, δηλαδή συστήματα ενός δικτύου που παρέχουν μια υπηρεσία σε άλλα συστήματα συνδεδεμένα με το δίκτυο.

κυβερνοχώρου.⁶⁴ Επιπρόσθετα, κατά τεκμήριο, για την διερεύνησή του, απαιτείται συνεργασία τουλάχιστον μεταξύ δύο κρατών, ήτοι του κράτους στο οποίο γίνεται αντιληπτή η εξωτερίκευση του εγκλήματος και του κράτους όπου βρίσκονται αποθηκευμένα τα αποδεικτικά στοιχεία.⁶⁵ Οι περιπτώσεις όπου το έγκλημα στον κυβερνοχώρο περιορίζεται στα όρια ενός μόνο κράτους είναι σπάνιες.

B.1. Ειδικότερα στοιχεία του διαδικτυακού εγκλήματος.

B.1.i. Η ποινική ευθύνη των παροχέων.

Ο ρόλος των παροχέων είναι πρωταρχικός για τη λειτουργία του Διαδικτύου. Ο χρήστης συνδέεται με το Internet μέσω των παροχέων, οι οποίοι διαθέτουν σύνδεση με τις κεντρικές αρτηρίες δεδομένων και ισχυρούς υπολογιστές – διακομιστές (servers) που εξυπηρετούν τη ζήτηση δεδομένων των προσωπικών υπολογιστών. Με αντάλλαγμα τη συνδρομή του χρήστη οι παροχείς παρέχουν τη δυνατότητα αποστολής και λήψης ηλεκτρονικών μηνυμάτων, συμμετοχής σε ομάδες συζητήσεων, περιήγηση στον Παγκόσμιο Ιστό, δημιουργία προσωπικών ιστοσελίδων.⁶⁶ Υπό τον όρο «σύμβαση παροχής σύνδεσης με το Διαδίκτυο» νοείται η σύμβαση μεταξύ ενός παροχέα πρόσβασης και ενός χρήστη, δυνάμει της οποίας ο παροχέας υποχρεούται να παράσχει στον χρήστη πρόσβαση στο Διαδίκτυο και ο χρήστης να καταβάλλει τη

⁶⁴ Δ. Κιούπης, Ποινικό δίκαιο και Internet, Ποινικά 57, Σάκκουλας 1999, σελ. 22.

⁶⁵ Ι. Αγγελής, ό.π.

⁶⁶ Ι. Καράκωστας, Δίκαιο και Internet, Νομικά ζητήματα του Διαδικτύου, Σάκκουλας, Αθήνα 2003, σελ. 100.

συμφωνηθείσα συνδρομή συμμορφούμενος προς τους συμφωνημένους όρους και τους διέποντες τη σύνδεση νόμους.⁶⁷

Κατά πρώτον, ο παροχέας πρόσβασης, ευθύνεται όταν λειτουργεί ως παροχέας – παραγωγός περιεχομένου (content provider) όπως ευθύνεται κάθε παραγωγός δεδομένων χωρίς καμία ιδιαιτερότητα.⁶⁸ Το δυσχερές ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο ευθύνονται ποινικά οι παροχείς όταν στο πλαίσιο της σύμβασής τους με το χρήστη, του επιτρέπουν την πρόσβαση στο Διαδίκτυο, αφού αυτός δώσει το όνομα χρήστη και πληκτρολογήσει τον προσωπικό κωδικό εισόδου του, και υποστηρίζουν περαιτέρω τεχνικά την περιήγησή του σε αυτό. Ο παροχέας ενεργοποιώντας τους κατάλληλους μηχανισμούς ενεργεί θετικά ανοίγοντας το δίαυλο του χρήστη με τον κυβερνοχώρο και συνακόλουθα συνεχίζει την τεχνική υποστήριξη ώστε η σύνδεση του χρήστη να είναι διαρκής και απρόσκοπτη. Η ως άνω θετική ενέργεια του παροχέα, δηλαδή η παροχή πρόσβασης στο Διαδίκτυο, δεν ενέχει ποινική ευθύνη, αφού δεν συνιστά άδικη πράξη, αντίθετα μπορεί να παραλληλιστεί με την εκτέλεση μιας συμβατικής υποχρέωσης όπως είναι η παροχή τηλεφωνικής σύνδεσης ή παροχή ηλεκτρικού ρεύματος.⁶⁹

Κατά το χρόνο τέλεσης της αξιόποινης πράξης με δράστη το χρήστη, εκτός του ότι ο παροχέας ενεργεί θετικά διοχετεύοντας τα κρίσιμα ψηφιακά δεδομένα, παραλείπει να παρεμποδίσει την επέλευση του αξιόποινου αποτελέσματος που ανάγεται στη διέλευση δεδομένων.⁷⁰ Ως μόνη κρίσιμη συμπεριφορά του παροχέα απομένει λοιπόν η παράλειψη του να αποτρέψει την επέλευση του αξιόποινου

⁶⁷ Ι. Καράκωστας, ό.π. 25.

⁶⁸ Ι. Καράκωστας, ό.π. σελ. 103.

⁶⁹ Δ. Κιούπης, ό.π. σελ. 44.

⁷⁰ Άρθρο 15 Π.Κ.: «όπου ο νόμος για την ύπαρξη αξιόποινης πράξης απαιτεί να έχει επέλθει ορισμένο αποτέλεσμα, η μη αποτροπή του τιμωρείται όπως η πρόκλησή του με ενέργεια, αν ο υπαίτιος της παράλειψης είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει την επέλευση του αποτελέσματος».

αποτελέσματος, και μάλιστα εφόσον έχει ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει τούτο, η οποία μπορεί να πηγάζει από το νόμο, την σύμβαση ή την προηγούμενη επικίνδυνη ενέργεια.⁷¹ Στην εξεταζόμενη περίπτωση της παροχής πρόσβασης στο Διαδίκτυο δεν υπάρχει ειδικός νόμος που να ρυθμίζει την ιδιαίτερη νομική υποχρέωση του παροχέα για αποτροπή του αξιόποινου αποτελέσματος αλλά ούτε και μέσω των συμβάσεων παροχέα – χρήστη μπορεί να αναζητηθεί αυτή καθώς αυτός αποκλείει εξ' αρχής κάθε είδους ευθύνης. Όσον αφορά την θεμελίωση της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης με βάση την προηγούμενη επικίνδυνη ενέργεια, ο παροχέας δεν τελεί καμία προγενέστερη άδικη πράξη αλλά αντιθέτως λαμβάνει χώρα η νόμιμη εκτέλεση της συμβατικής υποχρέωσης να παράσχει πρόσβαση στο Διαδίκτυο.⁷² Ένα άλλο ουσιώδες στοιχείο που θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη είναι το κατά πόσο υπάρχει επί της ουσίας δυνατότητα ενέργειας του παροχέα για την αποτροπή τέλεσης μιας διαδικτυακής αξιόποινης πράξης όταν αυτός πιθανότατα βρίσκεται εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά από το δράστη της αξιόποινης πράξης και η παρέμβασή του εξαρτάται άμεσα από τα τεχνικά μέσα που διαθέτει. Τέλος, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι κατά την επικρατέστερη άποψη δεν υπάρχει ποινική ευθύνη του παροχέα πρόσβασης, κατά πρώτο λόγο διότι δεν υπάρχει τεχνική δυνατότητα αποκλεισμού των χρηστών που διακινούν παράνομο περιεχόμενο, κατά δεύτερο λόγο διότι δεν μπορεί να θεμελιωθεί ιδιαίτερη νομική υποχρέωση του παροχέα.⁷³

⁷¹ Δ. Κιούπης, ό.π. σελ. 60.

⁷² Δ. Κιούπης, ό.π. σελ. 66.

⁷³ Ι. Καράκωστας, ό.π. σελ. 103, Δ. Κιούπης, ό.π. σελ. 67.

B.2.ii. Ο τόπος τέλεσης του διαδικτυακού εγκλήματος.

Ο τόπος τέλεσης του εγκλήματος αποτελεί ένα από τα σημαντικά εννοιολογικά στοιχεία του εγκλήματος αλλά και το κύριο κριτήριο αποκρυστάλλωσης της ελληνικής ποινικής δικαιοδοσίας και συνακόλουθα της εφαρμογής των ελληνικών ποινικών νόμων.⁷⁴ Το πρόβλημα του τόπου τελέσεως είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζεται κατά την καταπολέμηση της εγκληματικότητας στον κυβερνοχώρο, δεδομένου ότι η ίδια αξιόποινη πράξη μπορεί να διαπράττεται ταυτόχρονα σε εκατοντάδες ή χιλιάδες τόπους τελέσεως και εξαρτάται άμεσα από την εκάστοτε συγκεκριμένη λειτουργία του Διαδικτύου όπως η αποστολή ηλεκτρονικών μηνυμάτων, η συμμετοχή σε ομάδες συζητήσεως, η περιήγηση στον Παγκόσμιο Ιστό.⁷⁵ Στην ελληνική έννομη τάξη υιοθετείται η θεωρία της ενότητας⁷⁶ με αποτέλεσμα τόπος τελέσεως της αξιόποινης πράξης να είναι τόσο ο τόπος όπου ο δράστης διέπραξε ολικά ή μερικά την αξιόποινη ενέργεια ή παράλειψη, όσο

⁷⁴ Άρθρο 5 Π.Κ.: «οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται σε όλες τις πράξεις που τελέστηκαν στο έδαφος της επικράτειας, ακόμη και από αλλοδαπούς».

⁷⁵ Ι. Αγγελή, Το νομικό πλαίσιο για την ασφάλεια του κυβερνοχώρου κατά το ελληνικό δίκαιο, Ποινική Δικαιοσύνη 12/2001, σελ 1299.

⁷⁶ Ι. Καράκωστας, ό.π. σελ. 261 επ. Για τον προσδιορισμό του τόπου τέλεσης του εγκλήματος έχουν αναπτυχθεί και άλλες θεωρίες όπως: α) η θεωρία της συμπεριφοράς όπου τόπος τέλεσης του εγκλήματος θεωρείται μόνο το κράτος, στο έδαφος του οποίου πραγματώθηκε η αξιόποινη συμπεριφορά, β) η θεωρία του ενδιάμεσου αποτελέσματος, όπου η έννοια της συμπεριφοράς περιλαμβάνει και την πρώτη άμεση επενέργεια του δράστη στο υλικό αντικείμενο του εγκλήματος, β) η θεωρία του αποτελέσματος, όπου ο τόπος τέλεσης του εγκλήματος είναι μόνο ο τόπος τελείωσής του, ο τόπος δηλαδή που επήλθε το αξιόποινο αποτέλεσμα.

και ο τόπος, όπου επήλθε το αξιόποινο αποτέλεσμα.⁷⁷ Η διαμόρφωση του κυβερνοχώρου, ο οποίος ξεπερνά τα εθνικά σύνορα και λειτουργεί σαν μια παγκόσμια εικονική πραγματικότητα, δυσχεραίνει καθοριστικά τον εντοπισμό του τόπου τόσο της εκδήλωσης της κρίσιμης συμπεριφοράς όσο και του τόπου επέλευσης του αποτελέσματος καθόσον ενδέχεται να υπάρχει μια ανεξέλεγκτη πολλαπλότητα τόπων και επομένως να μην υπάρχει περιορισμός σχετικά με τον τόπο του εγκλήματος.⁷⁸

Η ύπαρξη και η λειτουργία του Διαδικτύου δημιουργεί μια πραγματικότητα ασύμβατη με τη λογική του άρθρου 16 Π.Κ. περί του τόπου τελέσεως του εγκλήματος, αφού το διαδικτυακό έγκλημα τελείται παντού σε αναρίθμητους τόπους και έννομες τάξεις. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα έγκλημα «δίχως έδαφος», ένα «απεδαφικοποιημένο», μεταμοντέρνο έγκλημα, όπου καθίσταται δυσχερής η αποκρυστάλλωση της ίδιας της εθνικής κυριαρχίας - δικαιοδοσίας όσον αφορά στην ποινικοποίησή του. Η προφανής λύση της υιοθέτησης της θεωρίας της συμπεριφοράς όσον αφορά στον τόπο τέλεσης δεν κρίνεται σκόπιμη διότι με αυτό τον τρόπο θα περιοριζόταν η διεθνής δικαιοδοσία μιας κατά κανόνα διασυνοριακής και υπερεθνικής δραστηριότητας σε μία μόνο εθνική δικαιοδοσία.⁷⁹ Επισημαίνεται ακόμα ότι μια τέτοια λύση θα ήταν παράδοξη, δεδομένου ότι στην έννομη τάξη όπου εκδηλώνεται η συμπεριφορά του δράστη, ενδέχεται αυτή να μην είναι άδικη, αλλά στις έννομες τάξεις όπου επέρχονται τα αποτελέσματα να θεμελιώνεται το άδικο. Σύμφωνα με το ισχύον πλαίσιο σε μία τέτοια

⁷⁷ Άρθρο 16 Π.Κ.: «τόπος τέλεσης της πράξης θεωρείται ο τόπος όπου ο υπαίτιος διέπραξε ολικά ή μερικά την αξιόποινη ενέργεια ή παράλειψη, καθώς και ο τόπος όπου επήλθε ή, σε περίπτωση απόπειρας, έπρεπε σύμφωνα με την πρόθεση του υπαιτίου να επέλθει το αξιόποινο αποτέλεσμα».

⁷⁸ Δ. Κιούπης, ό.π. σελ. 76.

⁷⁹ Δ. Κιούπης, ό.π. σελ. 83.

περίπτωση θα πρέπει να ερευνηθεί και το κατά πόσο υπήρχε δόλος του δράστη ως προς τον τόπο επέλευσης του αποτελέσματος και εάν θα μπορούσε να μην καταλογιστεί η πράξη στο δράστη λόγω πραγματικής πλάνης.⁸⁰ Σε μία συνολική θεώρηση θα μπορούσε να ειπωθεί ότι σε περίπτωση διαδικτυακών εγκλημάτων εφόσον το αποτέλεσμα επήλθε στην ημεδαπή χωρούν εφαρμογής οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι. Αυτό όμως δεν παραγκωνίζει το γεγονός ότι ενόψει της παγκοσμιότητας του φαινομένου της διαδικτυακής εγκληματικότητας κρίνεται αναγκαία η δημιουργία ενός ενιαίου διεθνούς συμβατικού κειμένου που θα δημιουργήσει ένα κοινό πλέγμα διατάξεων και θα επιλύσει το πρόβλημα της άσκησης της ποινικής δικαιοδοσίας.

B.1.iii. Η νομική έννοια της ασφάλειας στο Διαδίκτυο.

Η γενική έννοια της ασφάλειας συνίσταται στην κατάσταση εκείνη στην οποία δεν υπάρχει κίνδυνος, όπου αισθάνεται κάποιος ότι δεν απειλείται αλλά αντίθετα υπάρχει εξασφάλιση σιγουριάς και βεβαιότητας.⁸¹ Η νομική έννοια της ασφάλειας στο Διαδίκτυο θα καθοριστεί από αυτό που ορίζει ο νόμος ως ασφάλεια καθώς και όλες τις επιμέρους έννοιες που την απαρτίζουν. Για το συγκεκριμένο θέμα της ασφάλειας στο Διαδίκτυο η ελληνική νομοθεσία δεν έχει δώσει ακόμα ορισμό και επομένως αυτό σημαίνει ότι ο ποινικός νομοθέτης δεν έχει θεωρήσει την ασφάλεια του κυβερνοχώρου ως έννομο αγαθό.⁸² Είναι όμως

⁸⁰ Άρθρο 30 Π.Κ.: «η πράξη δεν καταλογίζεται στο δράστη, αν αυτός κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης αγνοεί τα περιστατικά που την συνιστούν...».

⁸¹ Ι. Αγγελή, Το νομικό πλαίσιο για την ασφάλεια του κυβερνοχώρου κατά το ελληνικό δίκαιο, ό.π., σελ. 1293.

⁸² Ι. Αγγελή, Το νομικό πλαίσιο για την ασφάλεια του κυβερνοχώρου κατά το ελληνικό δίκαιο, ό.π., σελ. 1294.

αναμφισβήτητο ότι ο ορισμός της νομικής έννοιας της ασφάλειας είναι ένα δυσχερές εγχείρημα διότι ο νομοθέτης δεν προλαβαίνει συνηθέστατα να παρακολουθήσει τις τεχνολογικές εξελίξεις, τις κοινωνικές επιπτώσεις και τις συνέπειές τους, ώστε κατ' επέκταση να μπορέσει να δώσει έναν ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό ορισμό. Με άλλα λόγια, οι αλλαγές στην τεχνική δομή του κυβερνοχώρου είναι ραγδαίες και κατά συνέπεια η κατοχύρωση της ασφάλειας ως αυτόνομου έννομου αγαθού δεν θα μπορέσει να συντελεστεί αποτελεσματικά εάν η κατάσταση στο Διαδίκτυο δεν σταθεροποιηθεί από τεχνικής απόψεως.

B.1.iv. Η αποτελεσματικότητα μιας μονομερούς ρυθμίσεως στο Διαδίκτυο.

Το ζήτημα στη σημερινή πραγματικότητα δεν είναι η δυνατότητα θέσπισης μιας μονομερούς νομοθετικής ρυθμίσεως που θα θέτει όρια στις χωρίς σύνορα σχέσεις που αναπτύσσονται στον Κυβερνοχώρο, αλλά αντίθετα η θέσπιση πλείστων μονομερών νομοθετικών ρυθμίσεων σε πλείστα κράτη. Όλα αυτά όμως θα μπορούσαν να έχουν ως συνέπεια τη δημιουργία ενός κυκεώνα συγκρούσεως νόμων, με την πιθανή δυνατότητα εφαρμογής καθενός από αυτούς.⁸³ Ακόμα και η ιδέα της πλήρους εναρμόνισης όλων των κρατών φαντάζει ουτοπική, λαμβανομένου υπόψη και του ότι η μονομερή ρύθμιση των σχέσεων στον Κυβερνοχώρο θα αποτελεί το πρωταρχικό μέσο ρύθμισης.

Πολλοί τείνουν να πιστεύουν ότι η θέσπιση μιας μονομερούς νομοθετικής ρύθμισης που θα ορίζει τις σχέσεις στην εικονική πραγματικότητα του Διαδικτύου θα είναι ανεδαφική και αναποτελεσματική. Αυτή όμως η αντίληψη τυγχάνει πιθανότατα

⁸³ Goldsmith Jack, "Unilateral Regulation of the Internet: a modest defense", *European journal of international law*, vol. 11, issue 1, 2000, σελ. 2.

λανθασμένη καθώς παραβλέπεται η εξέχουσα σημασία εδαφική κυριαρχία. Ένα κράτος μπορεί να ελέγξει τις εισροές πληροφοριών από το εξωτερικό εμμέσως, θέτοντας πολύ υψηλά κόστη σε άτομα και περιουσίες εντός της δικαιοδοσίας του. Μπορεί, ειδικότερα, να στραφεί εναντίον της περιουσίας που διατηρεί ο παροχέας εντός της κρατικής δικαιοδοσίας, και αν δεν υπάρχει τέτοια, μπορεί να θεσπίσει μέτρα κατά των τοπικών καταναλωτών και χρηστών παράνομου περιεχομένου που προέρχεται από το εξωτερικό. Επιπρόσθετα μπορεί να ρυθμιστεί σε εθνικό επίπεδο η δράση των παροχέων που διευκολύνουν τη μετάδοση πληροφοριών μέσω Διαδικτύου και επομένως να ρυθμιστεί σε εθνικό επίπεδο η εντός της κρατικής δικαιοδοσίας δράση των διαδικτυακών χρηματοπιστωτικών φορέων, όπως των τραπεζών και των εταιρειών παροχής πιστωτικών καρτών, που διευκολύνουν τις διαδικτυακές συναλλαγές.⁸⁴

Πολλοί εκφράζουν την ανησυχία ότι λόγω του γεγονότος ότι οι συναλλαγές στο Διαδίκτυο δύνανται να λάβουν χώρα ταυτόχρονα σε πλείστες δικαιοδοσίες και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα κράτη μπορούν να ρυθμίσουν μονομερώς τα βλαβερά εγχώρια αποτελέσματα μιας παράκτιας δραστηριότητας, ενδέχεται να προκύψουν πολλαπλές και αντικρουόμενες ρυθμίσεις. Όμως αυτό θα μπορούσε να αποφευχθεί με πολλούς τρόπους. Κατ' αρχήν, σε ένα πρωταρχικό επίπεδο, η κάθε ιστοσελίδα στην οποία έχει πρόσβαση ο κάθε χρήστης, ανεξαρτήτως γεωγραφικού προσδιορισμού, θα μπορούσε να προειδοποιεί τους χρήστες από συγκεκριμένες γεωγραφικές τοποθεσίες ότι η είσοδος τους στον εν λόγω διαδικτυακό τόπο είναι παράνομη κατά το δίκαιο της χώρας τους. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, πολλές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου απαιτούν τη γνωστοποίηση του αριθμού του fax ή της πιστωτικής κάρτας του χρήστη με αποτέλεσμα να μπορεί να προσδιοριστεί εύκολα η γεωγραφική τοποθεσία που κινείται ο χρήστης.⁸⁵ Σαφώς πολλοί

⁸⁴ Goldsmith Jack, ό.π.

⁸⁵ Goldsmith Jack, ό.π. σελ. 4 επ.

προτείνουν πως η ιδανική λύση εξάλειψης της συγκρούσεως των νόμων είναι η θέσπιση διεθνών συμβάσεων που θα διεκδικούν την κύρωση και την υιοθέτηση από όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες. Από την άλλη πλευρά όμως, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι τα κράτη υιοθετούν πολιτικές και θεσπίζουν νόμους ανάλογα με τις τεχνολογικές τους δυνατότητες, τις προτεραιότητές τους και τις επιδιώξεις τους και με αυτόν τον τρόπο αντικατοπτρίζονται σε τελική ανάλυση και οι επιδιώξεις των πολιτών των διάφορων κρατών και ενισχύεται το δικαίωμα στη διαφορετικότητα.

Γ.1. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω «ανώνυμου» ηλεκτρονικού χρήματος.

Γ.1.ι. Ορισμός του ηλεκτρονικού χρήματος.

Μια από τις τελευταίες τεχνικές στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η οποία εξασφαλίζει σχετικά μικρή πιθανότητα ανίχνευσης από τις διωκτικές αρχές, είναι το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω «ανώνυμου» ηλεκτρονικού χρήματος. Στον ψηφιακό κόσμο του Διαδικτύου η μεγάλη ζήτηση για εμπορικές συναλλαγές οδήγησε στην δημιουργία του ηλεκτρονικού χρήματος, με αποτέλεσμα να αναδυθούν οικονομικά συστήματα τα οποία θα επιτρέπουν σε μια οικονομική αξία να αναπαρίσταται ηλεκτρονικά.⁸⁶ Το ηλεκτρονικό χρήμα ορίζεται ως μια σειρά από αριθμούς που έχουν μια εσωτερική νομισματική αξία.⁸⁷ Η χρήση ηλεκτρονικού χρήματος, προϋποθέτει την μεταφορά αληθινών περιουσιακών στοιχείων μέσω ψηφιακών τηλεπικοινωνιών στο πλαίσιο μεμονωμένα

⁸⁶ Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering», ό.π.

⁸⁷ Mark Bortner, Cyberlaundering: anonymous digital cash and money laundering, Law and the Internet (LAW 745), σελ. 2

αναγνωρισμένων αναπαραστάσεων χαρτονομισμάτων ή κερμάτων,⁸⁸ με άλλα λόγια οι συναλλαγές που χρησιμοποιούν ηλεκτρονικό χρήμα μπορούν να πραγματοποιηθούν με τη χρήση «smart cards»⁸⁹ ή μέσω Διαδικτύου.⁹⁰ Η ως άνω μορφή χρήματος δημιουργήθηκε για να χρησιμοποιηθεί όπως ακριβώς το συμβατικό χρήμα, χωρίς όμως να υπέχει το ρίσκο, τη διαδικασία και το κόστος που συνδέονται με τη διαχείριση και τη φύλαξη του συμβατικού χρήματος. Τα πλεονεκτήματα της χρήσης του ηλεκτρονικού χρήματος στη θέση του συμβατικού είναι σημαντικά, καθώς οι συναλλαγές είναι εξαιρετικά γρήγορες και αποτελεσματικές, υπάρχει άμεση πρόσβαση στο ηλεκτρονικό εμπόριο, ελαχιστοποιείται η περίπτωση κλοπής, δύναται να εξασφαλιστεί ανωνυμία στις συναλλαγές, εξαλείφεται η δυσχέρεια της μεταφοράς του συμβατικού χρήματος, μειώνεται το κόστος που υπέχει η φυσική συναναστροφή με τα τραπεζικά ιδρύματα.⁹¹

Το ηλεκτρονικό χρήμα δεν αποτελεί απλά μια νέα δυνατότητα για τους δράστες του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, αλλά ένα βήμα παραπέρα σε μία ήδη μακρόχρονη υπάρχουσα μέθοδο. Η απλή μέθοδος μεταφοράς χρημάτων από τη μία χώρα στην άλλη γινόταν και εξακολουθεί να γίνεται με τη χρήση ενός συστήματος που

⁸⁸ Mark Bortner, ό.π.

⁸⁹ Οι “smart cards” αποτελούν κάρτες στις οποίες αποθηκεύεται ηλεκτρονικά μια οικονομική αξία. Ο κάτοχος δεν χρειάζεται να τηρεί κάποιον τραπεζικό λογαριασμό για να τις «φορτώσει» με χρήματα, επομένως αυτό αποτελεί μια διαδικασία που τελείται εντελώς ανώνυμα και ιδιωτικά. Γι’ αυτό το λόγο, πολλά κράτη θέτουν περιορισμούς στο μέγεθος της οικονομικής αξίας που μπορεί να φέρει μια τέτοια κάρτα ή στον αριθμό των καρτών τέτοιου είδους που μπορεί να διαθέτει κάθε άτομο.

⁹⁰ Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering», ό.π. σελ. 2.

⁹¹ Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering», ό.π. σελ. 3.

ονομάζεται “Hawalla” ή “Fei Chi’en”, εκ των οποίων το πρώτο σημαίνει «τιμή» και είναι παρμένο από τα φαρσί (ιρανική γλώσσα) και το δεύτερο σημαίνει «ιπτάμενο χρήμα» και είναι παρμένο από την κινέζικη μανδαρινική γλώσσα.⁹² Αυτό το σύστημα επί της ουσίας περιλαμβάνει την πληρωμή των χρημάτων σε ένα τόπο και αντίστοιχα την παραλαβή τους σε έναν άλλο τόπο. Αξίζει να αναφερθεί ότι στην ανατολή κυρίως, αυτό το σύστημα μεταφοράς χρημάτων αποτελεί μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς. Συγκεκριμένα, τα παιδιά που στέλνονταν στο εξωτερικό ούτως ώστε να δουλέψουν και να στηρίξουν οικονομικά τις οικογένειές τους, χρησιμοποιούσαν αυτό το σύστημα σαν μια εναλλακτική στο ακριβό, πρόχειρο και συχνά διεφθαρμένο τραπεζικό σύστημα. Στην Ευρώπη και την Αμερική είναι σύνηθες και αναμενόμενο να υπάρχουν αν όχι πολλές, αλλά τουλάχιστον μία τράπεζα, σε σχετικά κοντινή απόσταση από το σπίτι κάθε κατοίκου. Στην Κίνα όμως, παραδείγματος χάριν, μπορεί να χρειαστεί κάποιος κάτοικος να περπατήσει μια ολόκληρη μέρα για να φτάσει σε μία τράπεζα και μια μέρα ακόμα για να επιστρέψει. Με βάση το προαναφερόμενο σύστημα ο διακινητής χρήματος στις χώρες της ανατολής είναι ένας τοπικός επιχειρηματίας, ο οποίος προσφέρει τις υπηρεσίες του, παρακρατώντας για τον εαυτό του προμήθεια της τάξεως του δέκα τοις εκατό (10%) του αποστελούμενου ποσού. Αυτός ενημερώνει τους συνεργάτες του στην χώρα που αποστέλλεται ένα συγκεκριμένο ποσό, να το αποδώσουν στο άτομο για το οποίο προορίζεται.⁹³ Εν ολίγοις, όμως, αυτό που πραγματικά αποστέλλεται είναι η πληροφορία της μεταφοράς και απόδοσης του ποσού και όχι το ποσό αυτό καθ’αυτό. Το σύστημα αυτό αποτέλεσε τον πρόδρομο της

⁹² Nigel Morris – Cotterill, “Use and abuse of the Internet in Fraud and Money Laundering”, 14th BILETA Conference, “Cyberspace 1999 : Crime, criminal justice and the Internet” , March 1999, σελ. 9.

⁹³ Nigel Morris – Cotterill, “Use and abuse of the Internet in Fraud and Money Laundering”,... ό.π. σελ. 9 επ.

δημιουργίας του ηλεκτρονικού χρήματος, διότι μέσω μιας πληροφορίας edύνατο να σταλούν χρήματα σε μεγάλη απόσταση και με κάποια σχετική ασφάλεια. Επιπρόσθετα, με το σύστημα της μεταφοράς της οικονομικής αξίας, χωρίς ουσιαστικά πραγματική μεταφορά χρημάτων, αποφεύγεται η καταγραφή οποιασδήποτε συναλλαγής διαμέσου του παραδοσιακού χρηματοπιστωτικού τομέα.

Γ.1.ii. Τα πλεονεκτήματα της χρήσης του ηλεκτρονικού χρήματος για τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων.

Το ηλεκτρονικό χρήμα διευκολύνει καθοριστικά τους υποψήφιους δράστες του «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος» για δύο λόγους: Πρώτον διότι οι συναλλαγές μέσω αυτού είναι δύσκολα ανιχνεύσιμες και δεύτερον διότι οι συναλλαγές είναι άμεσες, δίχως να υφίσταται οιοσδήποτε τοπικός ή εθνικός περιορισμός.⁹⁴ Εν ολίγοις, όχι μόνο με τη βοήθεια του Διαδικτύου οι τραπεζικές συναλλαγές έχουν εξελιχθεί σε μια πολλή εύκολη διαδικασία αλλά δίνουν και την έντονη εντύπωση ότι η έννοια της γεωγραφικής τοποθεσίας μιας τράπεζας έχει αρχίσει και εξαφανίζεται.⁹⁵

Η χρήση συστημάτων συναλλαγών ηλεκτρονικού χρήματος προϋποθέτει από ελάχιστες ως ανύπαρκτες προσωπικές (face to face) επαφές με αποτέλεσμα οι κυβερνοτράπεζες να μην δύνανται να γνωρίζουν την ταυτότητα των πελατών τους. Συνεπώς λόγω του γεγονότος ότι οι συναλλαγές χαρακτηρίζονται από τα στοιχεία της αμεσότητας και της ανωνυμίας, τυγχάνουν και σαφώς δύσκολα ανιχνεύσιμες.

⁹⁴ Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering», ό.π.

⁹⁵ Terry Corbitt, The fight against money laundering, Criminal law and Justice, Issue 47, 2003.

Το ηλεκτρονικό χρήμα μπορεί να προέλθει από οποιοδήποτε σημείο του κόσμου και να σταλθεί σε οποιοδήποτε σημείο του κόσμου, γι' αυτό ένα τέτοιου είδους οικονομικό μέσο μπορεί να προσφέρει στιγμιαία μεταφορά κεφαλαίων με τη βοήθεια ενός διαδικτυακού δικτύου το οποίο δεν θα υπόκειται σε κάποιου είδους νομοθετικό περιορισμό και μέσω ενός μη εξουσιοδοτημένου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Σε ένα επόμενο στάδιο ο δράστης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα θα μπορούσε απλά και μόνο χρησιμοποιώντας τον προσωπικό του υπολογιστή να επενδύσει ή να αγοράσει περιουσιακά στοιχεία, δίχως να χρειάζεται να έλθει σε προσωπική και άμεση επαφή με καμία υπηρεσία ή χρηματοπιστωτικό φορέα που θα δρα ως διαμεσολαβητής.

Γ.1.iii. Η διαδικασία νομιμοποίησης των παράνομων εσόδων.

Η μεγαλύτερη συνεισφορά στην δημιουργία και εδραίωση των ανώνυμων ηλεκτρονικών συναλλαγών αποδίδεται στην «Digicash». Η «Digicash» είναι μια εταιρεία που δημιουργήθηκε στο Άμστερνταμ από ένα διάσημο κρυπτογράφο, τον David Chaum. Η εν λόγω εταιρεία εγγυάται, κατά τις εξαγγελίες της, την ηλεκτρονική ευκολία, συνδυασμένη με την ασφάλεια και την ανωνυμία. Το ηλεκτρονικό χρήμα (e-cash) είναι σχεδιασμένο για ασφαλείς συναλλαγές από οποιοδήποτε ηλεκτρονικό υπολογιστή μέσω του Διαδικτύου ή ενός e-mail. Το ηλεκτρονικό χρήμα είναι, σε αντίθεση με το πραγματικό, μη ανιχνεύσιμο, καθώς η Digicash χρησιμοποιεί τεχνικές οι οποίες αποτρέπουν την σύνδεση της συναλλαγής με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή του ατόμου που την πραγματοποίησε και

συνεπώς εγγυάται πλήρη ανωνυμία.⁹⁶ Σήμερα η Digicash και η Marc Twain Bank αποτελούν τις πιο γνωστές κυβερνοτράπεζες.⁹⁷

Οι εξελιγμένες τεχνικές κρυπτογράφησης (encryption techniques) καθιστούν εφικτή τη διατήρηση του απόλυτου προσωπικού απορρήτου, εξουδετερώνοντας κάθε δυνατότητα των αρχών να αποκωδικοποιήσουν τα αποστελλόμενα μηνύματα στις περιπτώσεις υπονοιών για την τέλεση εγκληματικών πράξεων. Ως επακόλουθο αυτών των εξελίξεων έκαναν την εμφάνισή τους νέα μέσα μεταφοράς κεφαλαίων όπως το ηλεκτρονικό χρήμα(e-cash), οι smart cards, και αναπτύχθηκε κατά κόρον η επονομαζόμενη «τραπεζική του κυβερνοχώρου» (cyber banking).

Η συνήθης διαδικασία ξεπλύματος βρώμικου χρήματος χρησιμοποιώντας το ηλεκτρονικό χρήμα είναι η εξής: Ο δράστης παράνομων δραστηριοτήτων, όπως το εμπόριο ναρκωτικών ή όπλων, επιδιώκει να εμφανίσει και να διαθέσει τα αποκομισθέντα κέρδη του στην νόμιμη τρέχουσα αγορά, έτσι ώστε είτε να επεκτείνει τις δραστηριότητές του, είτε να επενδύσει σε αγορά προσωπικών περιουσιακών στοιχείων είτε ακόμα να αποκομίσει τους τόκους των παράνομων κερδών του. Η συνήθης πρακτική συστήνει την πρόσληψη παρένθετων, τρίτων προσώπων (smurfs), τα οποία αναλαμβάνουν να καταθέσουν μικρά ποσά σε τραπεζικούς λογαριασμούς, σε διάφορα ονόματα, σε παραρτήματα πολλών τραπεζών σε διαφορετικές πόλεις. Έπειτα ο δράστης των παράνομων δραστηριοτήτων μεταφέρει τα αμέσως προηγούμενα ποσά, αποσείροντάς τα σταδιακά από τους ήδη υπάρχοντες τραπεζικούς λογαριασμούς, και τα τοποθετεί σε διαδικτυακές τράπεζες οι οποίες συναλλάσσονται με ηλεκτρονικό χρήμα. Ένας άλλος πρόσφορος τρόπος να ανοίξει ο δράστης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ένα λογαριασμό σε μια συνήθως παράκτια (off-shore) διαδικτυακή τράπεζα, η οποία εγγυάται απόλυτη μυστικότητα και εχεμύθεια,

⁹⁶ Mark Bortner, ό.π.

⁹⁷ Καράκωστας Ι. ό.π. σελ. 223.

είναι η χρήση προπληρωμένων καρτών (smart cards), όπου δεν είναι απαραίτητη η χρησιμοποίηση κανενός μεσολαβητή.⁹⁸ Πολλές από τις διαδικτυακές τράπεζες δεν είναι υποχρεωμένες να συμμορφώνονται με τους νόμους για την προστασία του τραπεζοπιστωτικού συστήματος από την νομιμοποίηση παρανόμων εσόδων, με αποτέλεσμα να παραχωρούν ευνοϊκό έδαφος σε όσους επιδιώκουν να ξεπλύνουν χρήματα από παράνομες δραστηριότητες.⁹⁹ Συνεπώς, το ηλεκτρονικό χρήμα (e-cash), όντας καθόλα ανώνυμο, επιτρέπει στον κατέχοντα αυτό να διενεργεί συναλλαγές σε συνθήκες απόλυτης μυστικότητας, με αποτέλεσμα ακόμα και η ηλεκτρονική τράπεζα στην οποία κατατίθενται τα παράνομα έσοδα να μην έχει δυνατότητα να αναγνωρίζει τον συναλλασσόμενο.

Με την διεύρυνση της χρήσης των συστημάτων πληρωμών (payment systems) οποιοσδήποτε πελάτης μπορεί μέσω του προσωπικού υπολογιστή να δώσει εντολή μεταφοράς χρημάτων (electronic bank transfers) από τον λογαριασμό του σε άλλο λογαριασμό του εσωτερικού ή του εξωτερικού και μέσω ενός κεντρικού υπολογιστή να εκτελεστεί ταχύτατα και ασφαλέστατα η εντολή μεταφοράς (home banking). Θα μπορούσε παραδείγματος χάρη να μεταφερθούν ηλεκτρονικά κεφάλαια από τράπεζες φορολογικών παραδείσων σε ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στα οποία οι αποστολείς δεν διαθέτουν λογαριασμούς. Τα κεφάλαια αυτά κρατούνται για σύντομο χρονικό διάστημα σε ειδικούς συμψηφιστικούς λογαριασμούς (clearing accounts) από τους οποίους είτε μπορούν να εισπραχθούν τα χρήματα είτε να αποσταλούν εκ νέου κατόπιν εντολής σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα, συνηθέστατα κάποιου άλλου φορολογικού παραδείσου. Μέσα από αυτές τις αλληπάλληλες χρεοπιστώσεις είναι προφανές ότι καθίσταται ουσιαστικά αδύνατη η ιχνηλάτηση της πραγματικής προέλευσης και

⁹⁸ Steven Philippon, “Fraud and money laundering”, Conference 2002, London, “Stop money laundering”, σελ. 5.

⁹⁹ Mark Bortner, ό.π.

προορισμού των ως άνω κεφαλαίων. Οι ενδιάμεσοι λογαριασμοί πληρωμών είναι μεγάλοι ανταποκριτικοί τραπεζικοί λογαριασμοί που ανοίγονται στις τράπεζες, από αλλοδαπές τράπεζες (master account holders), μέσω των οποίων οι πελάτες της αλλοδαπής τράπεζας διεκπεραιώνουν, έναντι ορισμένης αμοιβής, τραπεζικές συναλλαγές. Αυτοί οι, πολλές φορές εκατοντάδες, υποδικαιούχοι των λογαριασμών (sub-account holders) έχουν το δικαίωμα να εκδίδουν επιταγές, να κάνουν καταθέσεις και αναλήψεις και να μεταφέρουν ηλεκτρονικά χρήματα, σαν να είναι οι ίδιοι άμεσα πελάτες της εν λόγω τράπεζας, χωρίς αυτή να έχει την δυνατότητα ή την υποχρέωση, είτε της πιστοποίησης οποιασδήποτε πληροφορίας σχετικά με το πρόσωπο των τελικών πελατών, είτε της προέλευσης των εισρεόμενων σε αυτή χρημάτων. Πολλές φορές έχουν προκύψει περιπτώσεις αλλοδαπών τραπεζών οι οποίες άνοιξαν ενδιάμεσους λογαριασμούς, για λογαριασμό άλλης αλλοδαπής τράπεζας (second tier foreign bank), με αποτέλεσμα να αποκτούν χιλιάδες άτομα πρόσβαση στους ανωτέρω λογαριασμούς, καθιστώντας πρακτικά αδύνατη την εφαρμογή οποιουδήποτε ελεγκτικού και εποπτικού πλαισίου.

Τέλος, τα παράνομα κέρδη πρέπει να χρησιμοποιηθούν από το δράστη, με τη βεβαιότητα όμως ότι αυτά θα παρουσιαστούν ως αποκομισθέντα από κάποια νόμιμη δραστηριότητα. Πολύ συχνά ο δράστης χρησιμοποιεί μια εταιρεία παροχής υπηρεσιών μέσω Διαδικτύου, ούτως ώστε να διαφανεί ότι οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται σε αντάλλαγμα των επί της ουσίας παρανόμως αποκομισθέντων χρημάτων.¹⁰⁰ Για παράδειγμα, τα παράνομα κέρδη θα μπορούσαν να βρίσκονται σε ένα λογαριασμό που τηρείται στο όνομα ενός πλασματικού προσώπου ή μιας εταιρείας. Η πληρωμή θα γινόταν από αυτό το λογαριασμό στην εταιρεία παροχής υπηρεσιών μέσω Διαδικτύου, ως μια «δήθεν» πληρωμή για τις υπηρεσίες που παρείχε σε αυτό το πλασματικό πρόσωπο ή την εταιρεία. Η πληρωμή

¹⁰⁰ Steven Philippon, ό.π., σελ. 6.

κατ' επέκταση θα εμφανιζόταν ως αποκομισθέν κέρδος της εν λόγω εταιρείας παροχής υπηρεσιών μέσω Διαδικτύου και επομένως τα έσοδα του δράστη θα εμφανίζονταν ως νόμιμα. Εν συνεχεία, τα παράνομα αποκομισθέντα κέρδη, στη συνήθη πρακτική διατίθενται, κατά μεγάλα ποσά, για ακριβές και πολυτελής αγορές, σε πρακτορεία αντικειμενικών αξιών ή σε αντιπροσωπείες αυτοκινήτων. Στο Διαδίκτυο, το ανώνυμο ηλεκτρονικό χρήμα, μπορεί να διατεθεί για την αγορά προσωπικής περιουσίας, δίνοντας στον αγοραστή την αίσθηση, και στην συγκεκριμένη περίπτωση στον δράστη νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, ότι ενεργεί κάτω από άκρα μυστικότητα και ανωνυμία και επομένως ο φόβος της αποκάλυψης του και της σύνδεσής του με το παράνομο χρήμα ελαττώνεται δραστικά.

Γ.2. Η χρήση του ηλεκτρονικού χρυσού ως ένα εναλλακτικό πρόσφορο μέσο για την διαδικασία ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Η απόκτηση και μεταφορά του ηλεκτρονικού χρυσού γίνεται με συστήματα που βασίζονται στις ηλεκτρονικές πληρωμές και στην ύπαρξη ενός λογαριασμού,¹⁰¹ του οποίου η οικονομική αξία που αντιπροσωπεύει υποστηρίζεται καθολοκληρία από καταθέσεις χρυσού σε διάφορες φυσικές μορφές όπως πλάκες και ράβδους.¹⁰² Τα αποθέματα χρυσού βρίσκονται σε κάποια ιδιωτική αποθήκη του ηλεκτρονικού παροχέα, ο οποίος συνηθέστατα δραστηριοποιείται σε μια off-shore χώρα. Στην περίπτωση του ηλεκτρονικού χρυσού, μόνο ένα συγκεκριμένο βάρος χρυσού μπορεί να χρεωθεί στο λογαριασμό των αποδεκτών. Ενώ λοιπόν η κατοχή των αποθεμάτων χρυσού

¹⁰¹ Οι πιο γνωστές διαδικτυακές τράπεζες ηλεκτρονικού χρυσού είναι οι e-gold , Goldmoney και AnonymousGold.

¹⁰² Krzysztof Woda, “Money laundering techniques with electronic payment systems”, Information & Security, vol. 18, 2006, σελ. 39.

αλλάζει συνεχώς, ο χρυσός στο θησαυροφυλάκιο παραμένει ανέγγιχτος.

Για την ανταλλαγή ή την αγορά χρυσού, οι χρήστες ανοίγουν ένα λογαριασμό που λειτουργεί με τη χρήση του ηλεκτρονικού χρυσού ως οικονομική αξία στο σύστημα ενός παροχέα. Οι απαιτήσεις όσον αφορά στην ταυτοποίηση του χρήστη είναι αμελητέες σε σχέση με το άνοιγμα ενός παραδοσιακού τραπεζικού λογαριασμού και συχνά περιορίζονται στην ζήτηση πληροφοριών σχετικά με το όνομα, την ηλεκτρονική διεύθυνση και περιστασιακά τη διεύθυνση όπου ο χρήστης έχει την φυσική του παρουσία. Έπειτα ο παροχέας στέλνει στο χρήστη ένα κωδικό αναγνώρισης, ο οποίος όμως δεν χρησιμοποιείται απαραίτητα από το χρήστη, ιδιαίτερα όταν οι συναλλαγές αφορούν σε οικονομική αξία που δεν ξεπερνά τα 15.000 ευρώ ή τα 15.000 δολάρια.¹⁰³ Οι δράστες του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος δύνανται να ανοίξουν πολλούς λογαριασμούς στο σύστημα ενός παροχέα ή και πολλών χωρίς την ανάγκη να δώσουν τα προσωπικά τους στοιχεία, παρά μόνο κατά κύριο λόγο μια ηλεκτρονική διεύθυνση.

Για την ανάληψη κεφαλαίων, είναι πολύ βολική η χρήση καρτών για μηχανήματα ανάληψης (ATM). Τέτοιου είδους ανώνυμες κάρτες συχνά εκδίδονται από τράπεζες που δραστηριοποιούνται σε off-shore χώρες, χωρίς όνομα, διεύθυνση ή μια υποτυπώδη έρευνα των στοιχείων του χρήστη, και μπορούν να χρησιμοποιηθούν παγκοσμίως για ανάληψη κεφαλαίων από ένα μηχανήμα ανάληψης (ATM) από ένα λογαριασμό χρυσού.

Σε ειδικές περιπτώσεις, οι ράβδοι χρυσού μπορούν να μεταφερθούν φυσικά από τον πελάτη ή να σταλούν από τον πελάτη στον παροχέα επίσης με φυσικό τρόπο. Παρόλα αυτά, η ανταλλαγή χρυσού γίνεται τις περισσότερες φορές με τη μεσολάβηση ενός πρακτορείου συναλλάγματος μέσω Διαδικτύου. Ο νέος πελάτης πληρώνει ένα ποσό στο λογαριασμό του πρακτορείου συναλλάγματος

¹⁰³ Krysztof Woda, ό.π. σελ. 40.

(στο Διαδίκτυο), το οποίο πιστώνει στο λογαριασμό του πελάτη σε ένα παροχέα ένα ποσό ηλεκτρονικού χρυσού. Εξάλλου οι πιστωτικές κάρτες, οι smart cards αλλά και πολλοί άλλοι τρόποι πληρωμής, γίνονται δεκτοί από πολλά πρακτορεία συναλλάγματος, τα οποία δύσκολα ελέγχονται από τους κρατικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς.

Ο ηλεκτρονικός χρυσός μπορεί να αποτελέσει ένα άκρως θελκτικό σύστημα πληρωμών για τους δράστες της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, εάν λάβουμε υπόψη τα χαρακτηριστικά και την καταλληλότητά του για την πραγματοποίηση κάθε φάσεως της διαδικασίας αυτής. Στην φάση της τοποθέτησης (placement), τα παράνομα έσοδα τοποθετούνται με την βοήθεια ενός πρακτορείου συναλλάγματος μέσω Διαδικτύου, σε συνδυασμό και άλλες μορφές τοποθέτησης, όπως το ηλεκτρονικό χρήμα, οι πληρωμές σε και από φιλανθρωπίες, τα έσοδα από ηλεκτρονικά καζίνο. Το σύμπλεγμα από πλείστα πρακτορεία και παροχείς στο Διαδίκτυο δημιουργεί τις ιδανικές συνθήκες για την μετακίνηση κεφαλαίων ανάμεσα σε ιδιώτες και νομικά πρόσωπα, κυρίως από παράκτιες χώρες [φάση διαστρωμάτωσης (layering)]. Οι αναλήψεις κεφαλαίων με τις αποκαλούμενες χρυσές ATM κάρτες που προέρχονται για παράδειγμα από μια επαγγελματική δραστηριότητα σχετική με το ηλεκτρονικό εμπόριο, επιτρέπουν την επανενσωμάτωση (re-integration) των παράνομων εσόδων πίσω στο σύστημα των νόμιμων οικονομικών συναλλαγών.

Γ.3. Το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και στην ανωνυμία.

Η επίθεση που δέχτηκαν οι Η.Π.Α. την 11^η Σεπτεμβρίου από την τρομοκρατική οργάνωση της Al Qaeda, ενδυνάμωσε τις φωνές που ζητούσαν εντατικοποίηση και ενίσχυση της προστασίας έναντι

του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.¹⁰⁴ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να θωρακιστεί το τραπεζικό σύστημα ούτως ώστε να αποτραπεί η ενδεχόμενη χρησιμοποίησή του ως καταφύγιο για τους υποψήφιους δράστες ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και τους χρηματοδότες κατ' επέκταση της τρομοκρατίας και συνεπώς να παραμεριστούν οι αρχές της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας όσον αφορά στις συναλλαγές με χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.¹⁰⁵ Ειδικότερα στις Η.Π.Α. οι τράπεζες σταδιακά υιοθέτησαν την τακτική της διαφάνειας, ούτως ώστε να δύνανται να επιβεβαιώσουν τόσο την ταυτότητα των πελατών τους όσο και την προέλευση των κεφαλαίων τους.¹⁰⁶

Επί της υπάρξεως ή όχι ανώνυμου ηλεκτρονικού χρήματος αναδύεται το ερώτημα εάν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και την ανωνυμία οφείλει να περιοριστεί προς όφελος της οικονομίας και της ασφάλειας.¹⁰⁷ Το κράτος οφείλει να σέβεται το δικαίωμα των πολιτών στην ιδιωτική ζωή, και οι εξαιρέσεις όπου θα μπορούσε το εν λόγω δικαίωμα να περιοριστεί θα έπρεπε να θεσπίζονται μόνο έχοντας ως κριτήριο την άμεση αναγκαιότητα για να αποφευχθεί ένα σοβαρό έγκλημα.¹⁰⁸ Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η απόλυτη ανωνυμία στην κυκλοφορία του χρήματος διευκολύνει σε καθοριστικό βαθμό την νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Αντιθέτως, η παντελής έλλειψη ανωνυμίας με τη θέσπιση διαδικτυακών διαδικασιών θα οδηγούσε στην άμεση ανίχνευση οποιασδήποτε κίνησης μέσω του Κυβερνοχώρου και θα χανόταν οριστικά κάθε έννοια ιδιωτικότητας και μυστικότητας.

¹⁰⁴ Jade Antonio, ό.π. chapter 3.

¹⁰⁵ Jade Antonio, ό.π. chapter 3.

¹⁰⁶ Jade Antonio, ό.π. chapter 3.

¹⁰⁷ Jean – Marc Manach, “Les bidouilleurs de la société de l’information”, Le monde diplomatique, Septembre 2008, σελ. 1 επ.

¹⁰⁸ Steven Philippon, ό.π., σελ. 8 επ..

Μια γρήγορη ματιά στην πραγματικότητα θα μας αποδείξει ότι τους δύο τελευταίους αιώνες το ατομικό δικαίωμα στην οικονομική ιδιωτικότητα και μυστικότητα έχει περιοριστεί.¹⁰⁹ Το ζήτημα που τίθεται στον Κυβερνοχώρο είναι εάν το δικαίωμα στην οικονομική ιδιωτική ζωή είναι τόσο περιορισμένο ώστε κάθε συναλλασσόμενος καθώς και κάθε συναλλαγή με ηλεκτρονικό χρήμα να βρίσκονται υπό το φως της διαφάνειας και της αναγνωρισιμότητας. Σε αντίθετη περίπτωση, η εφαρμογή νομοθεσίας ελέγχου του ηλεκτρονικού χρηματοπιστωτικού συστήματος θα είχε ως αποτέλεσμα την ελλιπή προστασία του παραπάνω δικαιώματος.

Παρά ταύτα, η κρατική επιδίωξη μάλλον τείνει προς την διασφάλιση της ομαλής οικονομικής ζωής παρά προς την αμέριστη προστασία του δικαιώματος της οικονομικής ιδιωτικότητας. Προς αυτή την άποψη συντείνει και το γεγονός ότι τα κράτη ασκούν πιέσεις στις ηλεκτρονικές τράπεζες να εφαρμόσουν ειδικά προγράμματα λογισμικού («investigatory software») που θα έχουν ως στόχο να εντοπίζουν τις ύποπτες χρηματικές συναλλαγές¹¹⁰

Γ.4.Τρόποι προστασίας των τραπεζικών συναλλαγών μέσω διαδικτύου από το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Τα τελευταία 15 χρόνια η διεθνής κοινότητα έχει εντείνει τις προσπάθειες για να καταπολεμήσει το οργανωμένο έγκλημα, το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, την τρομοκρατία και κατ' επέκταση το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Ως ένα μέρος της λύσης του προβλήματος οι χώρες επικεντρώνουν την προσοχή τους στα ίχνη των οικονομικών συναλλαγών που συνδέουν τους δράστες με τα εγκλήματα που έχουν διαπράξει,¹¹¹ και προωθούν την πολιτική «Να

¹⁰⁹ Mark Bortner, ό.π. σελ. 3.

¹¹⁰ Mark Bortner, ό.π. σελ. 3.

¹¹¹ Report of the Auditor General of Canada, April 2003, “Canada’s strategy to combat money laundering”, chapter 3.

γνωρίζεις τον πελάτη σου (Know your customer)” όσον αφορά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.¹¹²

Τον Ιούλιο του 1989, όπως προελέχθη, δημιουργήθηκε στο Παρίσι με απόφαση των επτά ισχυρότερων οικονομικά κρατών, η Financial Action Task on Money Laundering ή άλλως «FATF» («Ομάδα χρηματοοικονομικής δράσης»). Πρόκειται για μια διακυβερνητική επιτροπή, της οποίας στόχος είναι η ανάπτυξη και προώθηση πολιτικών, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, για την καταπολέμηση του «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος». Η FATF διατύπωσε από τον Απρίλιο του 1990 ένα κατάλογο από 40 συστάσεις για την καταπολέμηση του ως άνω διαβρωτικού και επικίνδυνου φαινομένου, και κατόπιν επεξεργάστηκε και διατύπωσε στο κείμενο αυτών των συστάσεων μια σειρά από ερμηνευτικές σημειώσεις, οι οποίες έχουν ως στόχο να αποσαφηνίσουν την εφαρμογή των συστάσεων αυτών. Πάντως πρέπει να ειπωθεί ότι στο μέτρο που οι επιμέρους χώρες έχουν διαφορετικά νομικά και οικονομικά συστήματα και επομένως δε μπορούν να λάβουν όμοια μέτρα, οι συστάσεις αυτές συνιστούν «αρχές δράσης» στον τομέα αντιμετώπισης του φαινομένου.

Η Financial Action Task on Money Laundering ή εν συντομία «FATF» («Ομάδα χρηματοοικονομικής δράσης»), με ανακοίνωση της επεσήμανε ότι οι συναλλαγές μέσω Διαδικτύου αποτελούν σήμερα την μεγαλύτερη απειλή όσον αφορά στη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Η FATF υπογραμμίζει ότι η φύση των ηλεκτρονικών τραπεζικών συναλλαγών, με την έλλειψη οιασδήποτε προσωπικής επαφής μεταξύ του πελάτη και του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος που αυτές συνεπάγονται, δυσχεραίνουν δραματικά την εξακρίβωση του ατόμου που πραγματικά ελέγχει τον λογαριασμό και την δραστηριότητα στην οποία αυτό επιδίδεται. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι με τα σημερινά δεδομένα είναι σχεδόν ακατόρθωτο να προσδιοριστεί ο ακριβής

¹¹² U.S. Chamber of commerce, “Money laundering”, 2008.

τόπος από τον οποίο ο πελάτης πραγματοποιήσει τη συναλλαγή σε συνδυασμό με την ικανότητα ενός και μοναδικού ατόμου να ελέγχει ταυτόχρονα πολλούς, διαφορετικούς λογαριασμούς, χωρίς να είναι απαραίτητο ότι θα προσελκύσει την προσοχή του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος ή των ιδρυμάτων που τηρούνται αυτοί οι λογαριασμοί.¹¹³ Σε απάντηση όλων αυτών των δυσχερειών που προκαλούν οι ηλεκτρονικές τραπεζικές συναλλαγές η FATF συστήνει μια σειρά από προτάσεις – μέτρα, τα οποία αν υιοθετηθούν από τα κράτη θα μπορούσαν να περιορίσουν το αποσταθεροποιητικό για την οικονομία φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Σε ένα αρχικό στάδιο, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που προσφέρουν υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου μπορούν να εντατικοποιήσουν και να αυξήσουν τις απαιτήσεις τους για ταυτοποίηση του πελάτη που πραγματοποιεί τις συναλλαγές ούτως ώστε να εξαλειφθούν κατά το δυνατόν οι παντελώς «ανώνυμοι» τηρούμενοι λογαριασμοί. Επιπρόσθετα, τα ηλεκτρονικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορούν να αναπτύξουν νέα συστήματα πληροφορικής τα οποία θα τους επιτρέπουν αφενός την ανίχνευση των ύποπτων διαδικτυακών συναλλαγών και αφετέρου την επαλήθευση των στοιχείων της ταυτότητας του πελάτη τους. Επιπλέον, τα εν λόγω ιδρύματα θα πρέπει να τηρούν αρχεία όλων των συναλλαγών που πραγματοποιούν οι πελάτες τους και τα οποία θα είναι υποχρεωμένα να τα κρατούν τουλάχιστον για πέντε χρόνια ή και περισσότερο. Οι διαδικτυακές τράπεζες δύνανται να στραφούν και να επενδύσουν σε τεχνολογικό εξοπλισμό ο οποίος θα είναι σε θέση να ανιχνεύει τις συναλλαγές των ηλεκτρονικών τραπεζικών λογαριασμών και να ειδοποιεί εφόσον εξακρίβωνε κάποια ασυνήθη δραστηριότητα, να εκπαιδεύσουν τους υπαλλήλους τους να βρίσκονται σε μεγαλύτερη εγρήγορση μπροστά σε ίχνη και ενδείξεις ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και να εντατικοποιήσουν την μεταξύ

¹¹³ Terry Corbitt, ό.π.

τους συνεργασία.¹¹⁴ Μια ακόμα πρόταση της FATF είναι να περιοριστούν οι επιτρεπτές διαδικτυακές χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και να περιοριστεί συνεπώς και ο όγκος τέτοιου είδους συναλλαγών. Συγκεκριμένα, οι διαδικτυακές συναλλαγές θα μπορούσαν να επιτραπούν μόνο σε πελάτες των οποίων ο τραπεζικός λογαριασμός συστάθηκε με ένα από τους παραδοσιακούς τρόπους, όπως για παράδειγμα η προσωπική (face to face), φυσική επικοινωνία του πελάτη και των υπαλλήλων του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Με αυτόν τον τρόπο μειώνεται ο κίνδυνος της διάπραξης του εγκλήματος αφού η χρήση των υπηρεσιών του ηλεκτρονικού χρήματος θα εξαρτάται απόλυτα από την ύπαρξη ενός «επώνυμου» και «νομότυπου» λογαριασμού που τηρείται σε κάποια τράπεζα.¹¹⁵ Παράλληλα, η FATF προτείνει τη σύγκλιση των κριτηρίων του επιτρεπτού των διαδικτυακών συναλλαγών ανάμεσα στις διάφορες εθνικές δικαιοδοσίες και την απαγόρευση στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία δεν είναι εξουσιοδοτημένα σε μία συγκεκριμένη δικαιοδοσία να λειτουργούν, να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε κάποια άλλη δικαιοδοσία. Τέλος, η FATF θεωρεί ουσιώδες να υπάρχει εποπτεία τόσο από την πλευρά της δικαιοδοσίας που υφίσταται το διαδικτυακό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα (διαδικτυακή τράπεζα) όσο και από την πλευρά των εθνικών δικαιοδοσιών όπου βρίσκονται οι πελάτες του εν λόγω ιδρύματος. Ειδικότερα, ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση θα ήταν η ενδυνάμωση των ήδη υπάρχουσών προσπάθειών της Interpol που αφορούν στο μοίρασμα πληροφοριών σχετικά με το οικονομικό έγκλημα και ένα βήμα ακόμα πιο πέρα θα ήταν η σύσταση μιας υπό - μονάδας της Interpol, που θα καταπιανόταν αποκλειστικά και μόνο με τα οικονομικά εγκλήματα.¹¹⁶ Εκτός αυτού, θα ήταν πρόσφορο να δημιουργηθεί μια

¹¹⁴ Terry Corbitt, ό.π. σελ. 2.

¹¹⁵ Friedrich Schneider, ό.π. σελ. 11.

¹¹⁶ Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering», ό.π. σελ. 9.

διεθνής ομάδα δράσης η οποία θα ερευνούσε το διακρατικό οικονομικό έγκλημα και να ενισχυθεί η δικαστική συνεργασία μεταξύ των κρατών.¹¹⁷

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί, ότι η Κοινωνία των Παγκόσμιων, Διατραπεζικών, Οικονομικών Τηλεπικοινωνιών ή άλλως SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) εξέδωσε ένα δελτίο στα μέλη της και της συμμετέχουσες τράπεζες με το οποίο ενθάρρυνε την πλήρη εξακρίβωση των στοιχείων των μερών που πραγματοποιούν συναλλαγές.¹¹⁸ Για την εκπλήρωση αυτού του στόχου η SWIFT επινόησε μια νέα προαιρετική φόρμα (MT103), το πεδίο της οποίας θα συμπληρώνεται από τα μέρη που πραγματοποιούν μια συναλλαγή με όλα τα απαραίτητα προσωπικά τους στοιχεία.¹¹⁹

Γ.5. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω του ηλεκτρονικού τζόγου.

Ο αριθμός των διαδικτυακών τόπων ηλεκτρονικού τζόγου έχει αυξηθεί δραματικά τα τελευταία χρόνια. Παράλληλα με το ηλεκτρονικό καζίνο, υπάρχουν αναρίθμητοι διαδικτυακοί τόποι όπου μπορεί κανείς να στοιχηματίσει πάνω σε αθλητικούς κατά κύριο λόγο αγώνες. Ο λόγος της αλματώδους ανάπτυξης του διαδικτυακού τζόγου ανατρέχει όχι μόνο στην μοναδική έλξη που αυτός ασκεί στους παίκτες και στα γρήγορα και εύκολα κέρδη που αποδίδει στους ειδήμονες που διοικούν τέτοιου είδους επιχειρήσεις, αλλά και στην άμεση και εύκολη πρόσβαση που προσφέρει το Διαδίκτυο. Παράλληλα όμως αποτελεί και πρόσφορο τόπο διάπραξης

¹¹⁷ Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering», ό.π.

¹¹⁸ Jade Antonio, ό.π. chapter 3.

¹¹⁹ Jade Antonio, ό.π. chapter 3.

οικονομικών εγκλημάτων, αρκεί μόνο να λάβουμε υπόψη μια έρευνα που δημοσίευσε η βρετανική εφημερίδα «Guardian» το 2001, η οποία αποκάλυψε ότι πάνω από το ένα τρίτο των διαδικτυακών καζίνο δεν αποδίδουν τα κέρδη στους νικητές παίκτες, ως οφείλουν.¹²⁰ Η πλειοψηφία των εταιρειών που ελέγχουν τους ως άνω διαδικτυακούς τόπους έχει τη φυσική της υπόσταση και παρουσία σε παράκτιες (off – shore) δικαιοδοσίες, όπου οι νόμοι είναι αρκετά ελαστικοί και επιτρέπουν τη λειτουργία τους, αλλά δύνανται να έχουν πελάτες – παίκτες από πλείστους γεωγραφικούς τόπους.¹²¹ Παρόλο που οι περισσότερες τέτοιου είδους εταιρείες λειτουργούν με έναν καθ'όλα νομότυπο τρόπο, η δυνατότητα διάπραξης οικονομικών εγκλημάτων είναι σαφώς μεγαλύτερη μέσω του Διαδικτύου παρά μέσω των παραδοσιακών τρόπων και αυτό συμβαίνει διότι διατίθεται το κατάλληλο λογισμικό και το κόστος είναι σχετικά χαμηλό. Οι εταιρείες του ηλεκτρονικού τζόγου, έχουν επιπρόσθετα μεγαλύτερη άνεση να εμφανίζονται και να εξαφανίζονται δίχως να αφήνουν ίχνη, να συλλέγουν κέρδη από του χαμένους παίκτες και να μην αποζημιώνουν τους νικητές, και όλα τα παραπάνω με πολύ μικρό ρίσκο να εξιχνιαστούν και να διωχτούν ποινικά.¹²²

Παρά το γεγονός ότι τα παραδοσιακά, συμβατικά καζίνο διευκολύνουν το πρώτο στάδιο της λεγόμενης «τοποθέτησης» (placement) της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες

¹²⁰ John – Mark Tawadrous, “Remote gambling in 2006: an analytical overview”, *Electronic Business Law*, vol. 8, 2006, σελ. 2 επ.

¹²¹ U.S. Department of State, “Money laundering methods, trends and typologies”, *International Narcotics Control Strategy Report*, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, March 2004, σελ. 6 επ.

¹²² U.S. Department of State, “Money laundering methods, trends and typologies”, *International Narcotics Control Strategy Report*, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, March 2004, ό.π.

δραστηριότητες, όταν τα παράνομα έσοδα κάνουν την πρώτη εμφάνιση τους στο οικονομικό σύστημα, ο ηλεκτρονικός τζόγος προσφέρεται για τα επόμενα στάδια του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, ήτοι τη λεγόμενη «στρωματοποίηση» ή «διαστρωμάτωση – συσσώρευση» (layering) και τη λεγόμενη «ενσωμάτωση» ή «ολοκλήρωση» (integration).¹²³ Σε αυτά τα στάδια ο δράστης του ξεπλύματος των παράνομων εσόδων θα προσπαθήσει να διαχωρίσει τα επίμαχα έσοδα από την πηγή τους με το να αναμείξει τις παράνομες συναλλαγές με τον τεράστιο όγκο των φαινομενικά νόμιμων συναλλαγών που απαντώνται στις ιστοσελίδες του ηλεκτρονικού τζόγου. Λόγω τις μεγάλης έντασης και της ταχύτητας των ανωτέρω συναλλαγών, σε συνδυασμό με την «ανωνυμία» που προσφέρει το Διαδίκτυο, οι παράκτιες ιστοσελίδες τζόγου προσελκύουν αναμφισβήτητα το ενδιαφέρον των δραστών του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Ο υποψήφιος δράστης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος συνήθως αγοράζει τσιπάκια (chips) με τα οποία μπορεί να τζογάρει. Αναπόφευκτα ο δράστης θα χάσει κάποιο ποσοστό από τα κέρδη του, αλλά αυτό αποτελεί αναγκαίο κακό προκειμένου να καθαριστούν τα παράνομα έσοδα. Στο τέλος της προκείμενης διαδικασίας ο δράστης εξαργυρώνει τα εναπομείναντα τσιπάκια, και το συνολικό ποσό που προκύπτει συνήθως κατατίθεται στο λογαριασμό του, ούτως ώστε να φαίνεται ότι η κατάθεση αυτή προέρχεται από μια καθόλα νόμιμη πηγή, το καζίνο.¹²⁴

Σε τελική ανάλυση, οι δραστηριότητες του ηλεκτρονικού τζόγου, είναι αντίστοιχες με αυτές των παράκτιων ηλεκτρονικών τραπεζών, με τον λογαριασμό του παίκτη που στοιχηματίζει να

¹²³ U.S. Department of State, “Money laundering methods, trends and typologies”, International Narcotics Control Strategy Report, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, March 2004, ό.π.

¹²⁴ Steven Philippon, ό.π., σελ. 7 επ.

χρησιμεύει όπως ο ηλεκτρονικός τραπεζικός λογαριασμός, πάντα μέσα στο πλαίσιο μια παντελούς ψηφιακής ανωνυμίας.¹²⁵ Σε μία αναφορά που εξέδωσε η FAFT το 2001 εφιστά την προσοχή για την συνεχώς αυξανόμενη χρήση του ηλεκτρονικού τζόγου, ο οποίος αποτελεί μια ιδανική «υπηρεσία» για να νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Δ. Επίλογος.

Οι δράσεις και τα μέτρα που μπορούν να υιοθετηθούν για τον περιορισμό του φαινομένου της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες κατηγοριοποιούνται σε τεχνικά και νομοθετικά. Πολλές προτάσεις και συστάσεις έχουν γίνει παγκοσμίως σχετικά με την θέσπιση νομοθετικών ρυθμίσεων για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ή για την ανίχνευση παράνομων δραστηριοτήτων, όπως παραδείγματος χάρη οι σαράντα συστάσεις της FATF. Η λίστα με τις μη συνεργαζόμενες χώρες είναι μια σημαντική ένδειξη για τις ελεγκτικές αρχές που ερευνούν την πιθανή ανάμειξη ύποπτων ατόμων σε παράνομες δραστηριότητες. Παρά ταύτα, όμως, το γεγονός ότι μια χώρα είναι στη λίστα των μη συνεργαζόμενων χωρών είναι συχνά μόνο πληροφοριακό και δεν περιορίζει τις διαστάσεις του προβλήματος του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Μια ρυθμιστική λύση για αυτό το ζήτημα θα μπορούσε να είναι ο διοικητικός περιορισμός των οικονομικών σχέσεων με μια μη συνεργαζόμενη χώρα. Πάντως, μοιάζει μη ρεαλιστικό, το γεγονός ότι τέτοιοι περιορισμοί ή

¹²⁵ U.S. Department of State, “Money laundering methods, trends and typologies”, International Narcotics Control Strategy Report, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, March 2004, ό.π.

κυρώσεις θα είναι αποτελεσματικοί, κυρίως εξαιτίας των απεριόριστων δυνατοτήτων που παρέχει το Διαδίκτυο και της προστασίας που παρέχεται από τους παροχείς του διαδικτύου, σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα των πελατών τους και των συναλλαγών που αυτοί εκτελούν.

Οι τεχνικές λύσεις, αντιπροσωπεύουν το πιο ενδιαφέρον και παράλληλα αποτελεσματικό τμήμα της λύσης του προβλήματος, κατά κύριο λόγο επειδή αφορούν την ταυτοποίηση των δραστών και την ανίχνευση και εξακρίβωση των ύποπτων συναλλαγών. Πολλές τεχνικές λύσεις που θα μπορούν να περιορίσουν το φαινόμενο του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος έχουν αναπτυχθεί. Η ηλεκτρονική υπογραφή και τα πιστοποιητικά ταυτοποίησης αποτελούν τεχνολογία πιστοποίησης που βασίζεται στην ασύμμετρη κρυπτογραφία για διαφύλαξη της αυθεντικότητας και της ακεραιότητας των προσωπικών δεδομένων.¹²⁶ Επιπρόσθετα, η διαμοίραση, υπό συνθήκες εμπιστευτικότητας, κρατικών ηλεκτρονικών κλειδιών με πιστοποίηση, θα μπορούσε να συνεισφέρει καθοριστικά στην καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, το οποίο γίνεται με οποιονδήποτε τρόπο ηλεκτρονικής συναλλαγής, εξαιτίας του γεγονότος ότι διασφαλίζεται πρακτικά μια παγκόσμια ταυτοποίηση των συναλλαγών και των μερών των συναλλαγών αυτών.¹²⁷

Ένας συνδυασμός από διαφορετικές μεθόδους ηλεκτρονικών συναλλαγών, θα μπορούσε να αυξήσει την δυναμική της όλης διαδικασίας της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος αποτελεί μια πολύπλοκη και συνεχώς εναλλασσόμενη διαδικασία. Το μέγεθος της παράνομης δραστηριότητας μπορεί να περιοριστεί με κατάλληλα μέτρα και προσεγγίσεις, πρωτίστως τεχνικά μέτρα, ή να ανιχνεύεται εγκαίρως με κατάλληλα προειδοποιητικά συστήματα.

¹²⁶ Krysztof Woda, ό.π. σελ. 45.

¹²⁷ Krysztof Woda, ό.π.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Αγγελής Ι., Το νομικό πλαίσιο για την ασφάλεια του κυβερνοχώρου κατά το ελληνικό δίκαιο, Ποινική Δικαιοσύνη 12/2001
- Αγγελής Ι., Διαδίκτυο (Internet) και ποινικό δίκαιο, Ποινικά χρονικά 2000
- Αιτιολογική Έκθεση ν. 3691/2008, ΠοινΧρ. 2008
- Βλαχόπουλος Κ., Ηλεκτρονικά εγκλήματα, Νομική Βιβλιοθήκη 2007
- Βουτσάς Ν. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος – Ισχύουσες ρυθμίσεις και διαγραφόμενες προοπτικές σε επίπεδο Αντεγκλητικής πολιτικής, Ποινικός Λόγος 2005
- Γιαννόπουλος Θ. Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα κατ' άρθρο 394 Α Π.Κ., Ποινικά Χρονικά 1993
- Δημήτραινας Γ., Η διερεύνηση της έννοιας της «βασικής» εγκληματικής πράξης στο έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, Ποιν. Χρ. 2006
- Διονυσόπουλος Α. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα και αποδοχή προϊόντων εγκλήματος – Μια συμβολή στο ζήτημα του προστατευόμενου έννομου αγαθού του αρ. 2 παρ. 1 ν. 2331/95, Ποιν. Χρ. 1999
- Διονυσόπουλος Α., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, σε Κουράκης Ν. & Ζιούβας Δ., Οικονομικά εγκλήματα II, 2007
- Ζάννη Αν., Το διαδικτυακό έγκλημα, εκδ. Σάκκουλα 2005
- Καράκωστας Ι., Δίκαιο και Internet, Νομικά ζητήματα του Διαδικτύου, Σάκκουλας, Αθήνα 2003
- Κάτσιος Στ., «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», εκδόσεις Σάκκουλα
- Κιούπης Δ., Ποινικό δίκαιο και Internet, Ποινικά 57, Σάκκουλας 1999
- Μανωλεδάκης Ι., Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού δικαίου, 1998

- Ναμίας Ο. Χρηματοπιστωτικό σύστημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, σε Κουράκης Ν. & Ζιούβας Δ., Οικονομικά εγκλήματα ΙΙ, 2007
- Νικολούδης Π., Η «νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες» - (Άρθρο 2 Ν. 2331/1995 – Με αφορμή την πρόσφατη νομολογία), ΠοινΧρ 2000
- Παρασκευόπουλος Ν., Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και ανθρώπινα δικαιώματα, Πρακτικά του 4^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων με θέμα «Καθαρή ή ελεύθερη κοινωνία;» Θεσσαλονίκη 2006
- Παύλου Στ., «Εγκληματική δραστηριότητα»: Ταυτολογία ή μετεξέλιξη; - Μια ακόμα συμβολή στη δογματική κατανόηση του ν. 2331/1995 (για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα) υπό το πρίσμα των πρόσφατων ρυθμίσεων του ν. 3424/2005 και 3472/2006, Πρακτικά του 4^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων με θέμα : «Καθαρή ή ελεύθερη κοινωνία;», Θεσσαλονίκη 2006
- Παύλου Στ., Η «νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές ενέργειες» (Άρθρο 2 ν. 2331/1995) και ιδίως η οριοθέτηση της από την «αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος», Υπερ. 2000
- Παύλου Στ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες - Από το ν. 2331/1995 στον ν. 3424/2005: η εξέλιξη και γιγάντωση μιας κυρωτικής εκτροπής, ΠοινΧρ. 2006
- Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., Το έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων μετά το ν. 3424/2005: ερμηνευτικές προτάσεις, σε: Πρακτικά του 4^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων με θέμα: «Καθαρή ή ελεύθερη κοινωνία;», Θεσσαλονίκη 2006
- Τριανταφυλλόπουλος Γ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες – Τα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά και η συμβολή τους στην ερμηνεία του άρθρου 2 παρ. 1 του ν. 2331/1995, Τιμητικός Τόμος Ανδρουλάκη
- Φαραντούρης Ν., Σύγχρονες εγκληματικές δράσεις στο Διαδίκτυο – εννοιολογική προσέγγιση και ποινική αντιμετώπιση του haking και του φαινομένου της μόλυνσης με ιούς, Ποινική δικαιοσύνη 2/2003

- Χλούπης Γ. Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, περιγραφή του φαινομένου και τρόποι αντιμετώπισης, Ποινική Δικαιοσύνη 2000

ΑΓΓΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Bortner Mark, Cyberlaundering: anonymous digital cash and money laundering, Law and the Internet (LAW 745)
- Caruana Frank & Farrugia George , “Money laundering and International Financial Crime in Small States: The case for Malta”
- Corbitt Terry, The fight against money laundering, Criminal law and Justice, Issue 47
- Department of Justice Canada, Solicitor General Canada, «Electronic Money Laundering»
- Goldsmith Jack, “Unilateral Regulation of the Internet: a modest defense”, European journal of international law, vol. 11, issue 1, 2000
- Jade Antonio, “Money Laundering”
- Krysztof Woda, “Money laundering techniques with electronic payment systems”, Information & Security, vol. 18, 2006
- McDowell John, “The consequences of money laundering and financial crime”, U.S. State Department, May 2001
- Morris – Cotterill Nigel, “Use and abuse of the Internet in Fraud and Money Laundering”, 14th BILETA Conference, “Cyberspace 1999 : Crime, criminal justice and the Internet” , March 1999
- Morris – Cotterill Nigel, Money Laundering, Global Policy Forum, May/June 2001
- Mumford Enid, “Dangerous decisions, problem solving in tomorrow’s world”, Springer US, 2007.
- Philippson Steven, “Fraud and money laundering”, Conference 2002, London, “Stop money laundering”
- Report of the Auditor General of Canada, April 2003, “Canada’s strategy to combat money laundering”, chapter 3
- Report of the Auditor General of Canada, April 2003, “Canada’s strategy to combat money laundering”,

- Schneider Friedrich, “Money Laundering: some preliminary empirical findings”, Conference “Tackling Money Laundering”
- Tawadrous John - Mark, “Remote gambling in 2006: an analytical overview”, Electronic Business Law, vol. 8, 2006
- U.S. Chamber of commerce, “Money laundering”, 2008
- U.S. Department of State, “Money laundering methods, trends and typologies”, International Narcotics Control Strategy Report, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, March 2004

ΓΑΛΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Manach Jean - Marc, “Les bidouilleurs de la société de l’information”, Le monde diplomatique, Septembre 2008.